

DAGS ATT LÄGGA PENSIONSPUSSLET

- SÅ TAR DU SOM KVINNA UT
PENSION PÅ BÄSTA SÄTT

Annika Creutzer

Ny upplaga
- med 2017 års siffror

Annika Creutzer

Annika Creutzer är en av våra mest välkända privatekonomiska experter. Hon är nationalekonom, journalist och krönikör och har bland annat arbetat på Aftonbladet och Privata Affärer. Annika Creutzer är också en välkänd föreläsare och moderator och vi ser henne ofta ge smarta ekonomiska tips i morgon-tv-soffan. I dag driver hon sitt eget företag Creutzer & Co.

Annika Creutzer och KPA Pension har gett ut två ytterligare böcker. "Ta makten över din pension" tar upp tio pensionsfallor och ger värdefulla tips på hur kvinnor själva kan påverka sin pension. "Din trygghet på jobbet" ger dig som är kommun- eller landstingsanställd en överblick över olika försäkringar och annat stöd. Du hittar böckerna på kpa.se. Sök på titeln.

Viktiga år

- 55 år** Lägsta ålder för uttag från privat pensionsförsäkring och tjänstepension enligt flera avtal.
- 61 år** Lägsta ålder för att ta ut allmän pension (utom garantipension). Lägsta ålder för uttag av tjänstepension för statsanställd.
- 65 år** Lägsta ålder för garantipension. A-kassan upphör. Arbetsgivare upphör vanligen med inbetalning till tjänstepension.
- 66 år** Året du fyller 66 blir skatten lägre på pensionsinkomster, du får högre jobbskatteavdrag.
- 67 år** Högsta ålder för rätt att vara kvar i anställning enligt LAS.

*Dags att lägga
pensionspusslet*

Dags att lägga pensionspusslet

*– så tar du som kvinna ut pension
på bästa sätt*

Av Annika Creutzer

Förord

Pensionerna har förändrats. Förr kom pengarna automatiskt när du fyllde 65. I dag ska du själv planera både hur du lämnar arbetslivet och hur och när du tar ut dina pensioner. Det är riskfyllt men det ger dig också möjligheter.

Den här boken vänder sig i första hand till dig som har passerat 50 men ännu inte lämnat arbetslivet. Är du yngre kan det finnas nya avtal och regler som inte är belysta här.

Att ta ut pensioner är som ett pussel, som var och en av oss förväntas lägga. Ett knepigt pussel med många bitar och många lösningar, en del sämre och en del bättre. Men framför allt ger det dig stora möjligheter att stegvis lämna arbetslivet, vilket brukar vara bra både för plånboken och för hälsan.

Alla kan inte välja tidpunkt och alla går inte från ett jobb utan från arbetslöshet eller sjukskrivning. Då är det särskilt viktigt att veta vad du vinner eller förlorar på olika lösningar.

Det finns inte en väg som är rätt för alla. I den här boken finns tips, råd och varningar som ska hjälpa dig att förbereda dig för den tid då arbetsinkomster och andra inkomster ersätts av pensioner.

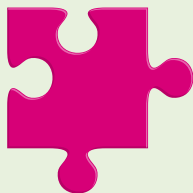
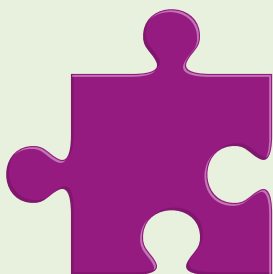
Du måste själv fundera över när du ska ta ut dina pensioner, vilka försäkringsskydd du ska ha, hur länge olika pensioner ska betalas ut och hur dina inestående pensioner ska förvaltas.

Det handlar också om mycket pengar. En klok strategi kan ge dig mer i pension och en tryggare ålderdom. Fel vägval kan kosta tusentals kronor – i månaden.

*Annika Creutzer
Stockholm i januari 2017*

Innehåll

1	<i>Planera i tid</i>
2	<i>Skaffa dig koll</i>
3	<i>Rensa bland försäkringar</i>
4	<i>Lär dig behärska knapparna</i>
5	<i>Andra vägar till pension</i>
6	<i>Ta inte ut för mycket och för fort</i>
7	<i>Familjens påverkan</i>
8	<i>Valet av land</i>
9	<i>Andra inkomsters betydelse</i>
10	<i>Förvalta pensioner som betalas ut</i>

Planera i tid

Våga tänka på tiden efter yrkeslivet

Vi tänker framåt på livet som pensionär på olika sätt. För några av oss är det en tid vi längtar efter. För andra av oss är det något vi fruktar. Vad än du känner inför livet efter arbetslivet är det värt att ägna lite tid åt det.

Redan när du får ditt första jobb är det dags att tänka på pensionen och därefter genom hela yrkeslivet. Det finns en rad fällor och möjligheter och de är beskrivna i boken "Ta makten över din pension – tio fällor du som kvinna ska undvika" (kan laddas ner på www.kpa.se). Där får du råd om hur du ska tänka inför olika vägval genom hela livet – och hur du ska få **in** mer pengar till din pension.

Går vi istället till frågan om hur du ska få **ut** mer pengar i pension kan det vara dags att på allvar börja tänka på det när du är i 50-årsåldern.

Då har kanske barnen har flyttat hemifrån och ekonomin har blivit lite bättre. Du kanske går från deltid till heltid eller har du slitit så hårt att du måste gå den omvända vägen och minska din arbetstid.

Du kan ha 10-15 år kvar tills du vill och kan gå i pension och det gäller att utnyttja den tiden på allra bästa sätt. **Det sämsta du kan göra är att tänka bort allt som har med pensioner att göra och säga "det blir som det blir". Då får du garanterat en sämre pension.**

I dag ligger ansvaret på den framtida pensionen allt mer på var och en av oss. Vi har fått en mer flytande pensionsålder men det är olika intervall i olika pensioner och svårt att överblicka. Och vi har gått från pensionssystem som utlovar en viss pension i förhållande till den lön vi har haft, så kallad förmånsbestämd pension, till att vi får pengar avsatta till oss som vi själva ska placera, premiebestämd pension. De allra flesta som är medelålders eller äldre har pensionsavtal som är både förmåns- och premiebestämda. Det gör att vi måste kunna mer om pensioner än tidigare generationer.

Hur du vill arbeta?

Före 55 har du bättre möjligheter att förändra ditt arbetsliv inför den framtida pensionen. Ju äldre du blir desto färre valmöjligheter finns det. Prata med familj och byt idéer med vänner och kollegor. Hör med arbetsgivaren och facket. Det är bara du själv som vet hur du till slut gör det bästa möjliga av de år du har kvar på arbetsmarknaden.

Det sämsta du kan göra är att gå och gnälla för dig själv och räkna dagarna till pensionen.

Vill du arbeta kvar där du är i dag?

Undersök vilka möjligheterna är att fortsätta så länge du själv vill på ditt jobb. Kanske kan det vara dags att utveckla kompetensen, söka någon utbildning eller kurs som gör att du blir attraktiv framöver. Finns det andra arbetsuppgifter som passar dig bättre? Kan du få en tjänst som inte sliter så mycket på din kropp?

Du har rätt enligt lagen om anställningsskydd (LAS) att ha kvar din anställning fram till du fyller 67 år. (Med stor sannolikhet kommer denna gräns att inom ett par år vara 69 år.) Det är inget som hindrar att du arbetar längre om du och din arbetsgivare är överens om detta. *Är du sjuk eller arbetslös kan du läsa mer om vad du kan göra under kapitel 5.*

Vill du ha samma arbetstid som i dag?

Arbetar du deltid och känner dig stark är det värt mycket om du kan öka på din arbetstid. Det ger både mer pengar i lön och får stor betydelse för din framtida pension.

Du kanske redan arbetar heltid och känner dig sliten och vill helst sluta jobba helt. Det kostar en hel del i pension att sänka arbetstiden. Men innebär det att du orkar arbeta fler år, kan det vara värt att gå ner i tid hellre än att sluta helt. Om du arbetar statligt har du ett kollektivavtal om delpension för åren mellan 61 och 65. *Läs mer i kapitel 4.* Men det är inget som hindrar att du och din arbetsgivare kommer överens om en sänkning av din arbetstid.

Vill du se hur mycket pengar det handlar om kan du gå in på minpension.se och pröva vad mer eller mindre lön innebär för din framtida pension. *Mer om minpension.se i kapitel 2.*

Vill du byta jobb?

Det är många som byter arbetsgivare kring 50. Känner du för att gå vidare till en ny anställning är det hög tid att vässa ditt CV och se dig omkring. Ditt CV (Curriculum vitae) är pappret där du samlat dina erfarenheter, utbildning, jobb och annat som du vill visa upp för en tänkbar framtida arbetsgivare. Känner du dig osäker, kan du hitta exempel på nätet eller vända dig till någon yngre som är van att söka jobb.

Vill du ha ett jobb?

Är du arbetslös kan det vara svårare att få till någon förändring. Men ta de chanser du får till vidareutbildning och praktik. Egentligen borde en människa med lång erfarenhet, och som har småbarnsåren bakom sig, vara attraktiv på arbetsmarknaden. Tänk på att de flesta jobb går genom kontakter och inte via Arbetsförmedlingen.

Tänk långt framåt

Fundera också på om ditt jobb passar för tiden då du tar ut hela eller delar av dina pensioner. Kan du komma in som timvikarie eller behövs det extra personal på sommaren? Har du en hobby som kan bli ett framtida arbete? Kanske är det dags att förverkliga företagsidén så att du ger dig själv ett jobb som du kan utvecklas med under många år framöver och även in i pensionärlivet. *Läs mer i kapitel 9.*

Byta lön mot pension

Löneväxling innebär att du sluter ett personligt avtal med din arbetsgivare om att du avstår en del av din lön före skatt mot att arbetsgivaren istället betalar in pengarna till din tjänstepension. Detta är fördelaktigt om du därefter tjänar över nivån för full allmän pension, drygt 39 000 kronor i månaden. Om du får erbjudande om löneväxling är det bra att prata med facket eller noga läsa på om de fällor som finns så att du inte går miste om några pengar.

Flexpension är en utveckling av delpensionen finns hos privata arbetsgivare. Den innebär att det kan finnas lokala avtal som ger möjlighet till en större inbetalning till tjänstepensionen, vanligen 0,5 procentenheter. Tanken är att dessa extra avsättningar ska göra det möjligt att i framtiden ge dig högre pension och möjlighet att lämna arbetsmarknaden med en avtrappning av arbetet. Även i detta fall är det bra att prata med facket och läsa på noga.

I båda fallen tjänar arbetsgivaren på att hellre betala till pensionen än att betala ut mer lön eftersom löneskatten på pensionsinbetalningar är lägre än arbetsgivaravgiften på löneutbetalningar.

Margareta, 63 år
Undersköterska

” Jag har alltid älskat mitt jobb men det är oerhört fysiskt krävande. Och med två opererade höfter söker jag nu efter en administrativ tjänst för att orka de sista åren fram till jag ska gå i pension. ”

CHECKLISTA

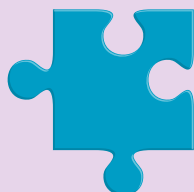
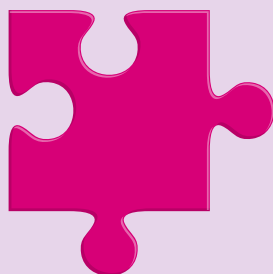
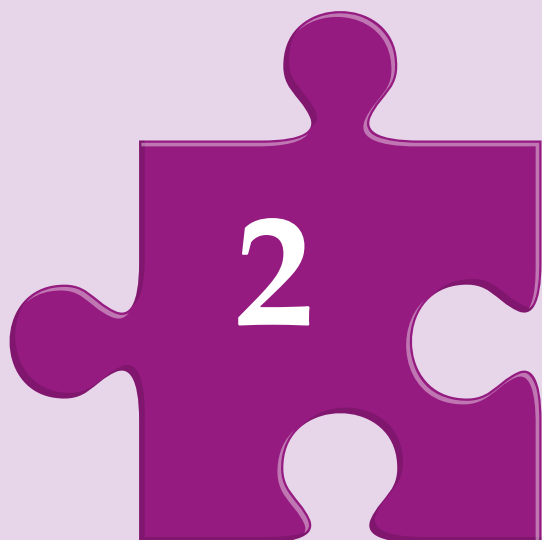

1 Planera i tid

Jag har en plan för hur jag går från arbetsliv till pension ☒ Ja ☐ Nej

Detta är min plan:

[illegible]

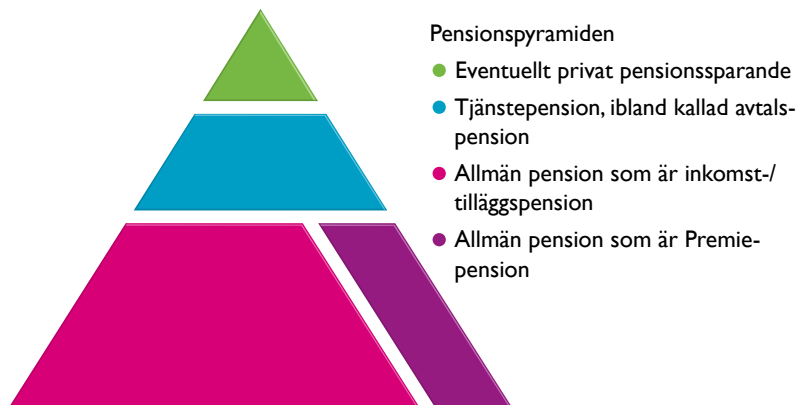

Skaffa dig koll

Vet du varifrån du får olika pensioner och hur de fungerar har du bättre förutsättningar att få mer i pension. Det sämsta du kan göra är att strunta i att skaffa dig koll.

Det första steget är att veta att pension kommer från flera håll. Den största pensionen är för de flesta den allmänna pensionen, som löntagare får du också en eller flera tjänstepensioner. Dessutom kanske du har ett eget, privat pensionssparande.

Du kan tänka på pensionen som en pyramid med tre nivåer.

Allmän pension

Du som är född 1938-1953

Du har en allmän pension som består av inkomstpension (1), tilläggs-pension (2), premiepension (3) och eventuell garantipension (4).

Du får en del inkomstpension och en del tilläggs-pension enligt övergångsreglerna. Andelen inkomstpension är större ju yngre du är, så är du född 1953 får du nästan bara inkomstpension. Du har också vissa garantier när det gäller tilläggs-pensionen om du 1994 hade tjänat in i ATP enligt de gamla reglerna.

1. Inkomstpensionen

Inkomstpensionen sätts av till varje år och motsvarar 16 procent av din inkomst.

2. Tilläggs-pensionen

Tilläggs-pensionen är det du har rätt att få ut enligt de gamla ATP-reglerna.

3. Premiepensionen

Premiepensionen sätts av till varje år och motsvarar 2,5 procent av din lön. Du får placera pengarna i fonder eller ha dem i Sjunde AP-fondens alternativ, som kallas Såfan, om du inte gjort något fond-val. *I kapitel 10 kan du läsa mer om placeringen av premiepension.*

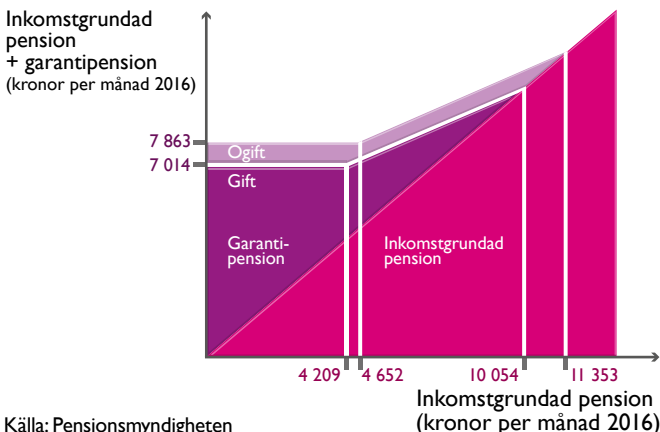
4. Garantipensionen

Garantipensionen är den lägsta pension alla kan få ut och den kan du ta ut tidigast vid 65 års ålder. Den har ersatt den tidigare folkpensionen och pensionstillskottet. Du har rätt till full garantipension om du har bott i Sverige under minst 40 år under åren du är 16-64 år. För varje år får du 1/40-del. Har du bara bott här kanske halva tiden under dessa år så får du halv garantipension.

Du som är född 1954 eller senare

Du får inkomstpension, premiepension och eventuell garantipension.

Många kvinnor får hela eller delar av sin inkomstpension i form av garantipension. Så här ser det ut i dag. Garantipension finns med i pensionen upp till ungefär 10 000 kr/månad.

Kvinnor tjänar ofta in mycket mindre pension än män, framför allt på grund av många år med deltidsarbete. Därför kan hälften av alla kvinnor, som arbetar i dag, räkna med att få hela eller delar av sin pension i form av garantipension.

I den allmänna pensionen finns också premiepensionen som du placerar i fonder eller har i Sjunde AP-fondens alternativ, som kallas Såfan, om du inte gjort något fondval. *I kapitel 10 kan du läsa om hur du kan fundera kring placeringen av din premiepension.*

Tjänstepension

Tjänstepensionen är den pension som din arbetsgivare betalar in till. Vanligast är den kollektivavtalade tjänstepensionen som ibland också kallas avtalspension. Arbetar du i en kommun, i ett landsting eller i staten har du alltid tjänstepension och de allra flesta privata arbetsgivare har också tecknat kollektivavtal som ger tjänstepension. Det kan även finnas privata arbetsgivare som ger tjänstepension utanför kollektivavtalen.

De flesta av oss har fler än en tjänstepension som väntar den dag vi går i pension. Vi kan ha arbetat både privat och offentligt och på olika

företag och i andra verksamheter. Även om du bara har arbetat inom en sektor kan du ha fått pengarna placerade i olika försäkringar när avtalen gjorts om eller valbara pensionsbolag förändrats.

Dina tjänstepensioner är placerade hos ett eller flera pensionsbolag och det är därifrån som de sedan betalas ut. Hur det går till styrs av de olika avtalen. *Läs mer om tjänstepensioner i kapitel 5.*

Privat pensionssparande

Det finns många sätt att spara privat till pensionen. Har du valt ett avdragsgillt privat pensionssparande kommer det att räknas som inkomst den dag pengarna betalas ut. Därför bör du räkna med detta när du ser hur mycket du totalt får ut i pension i framtiden. Villkoren för när pengarna kan betalas ut finns i det avtal du har med försäkringsbolaget.

Även om det avdragsgilla privata pensionssparandet nu försvinner, och du därmed inte betalar in något mer, har du kvar dina sparade pengar till den dag de ska betalas ut.

Se alla dina pensioner

Det enklaste och bästa sättet att få en överblick över alla pensioner är att gå in på minpension.se. För att få fram dina egna uppgifter behöver du e-legitimation eller mobilt Bank-Id. Du kan också gå in med den pin-kod du fått från Pensionsmyndigheten. Du kan även ringa till Pensionsmyndighetens kundservice, 0771-776 776 om du behöver hjälp att ta fram uppgifterna.

Vi har i genomsnitt **8** olika pensioner registrerade hos minpension.se

 minpension.se

När du går in på din sida får du upp alla uppgifter om:

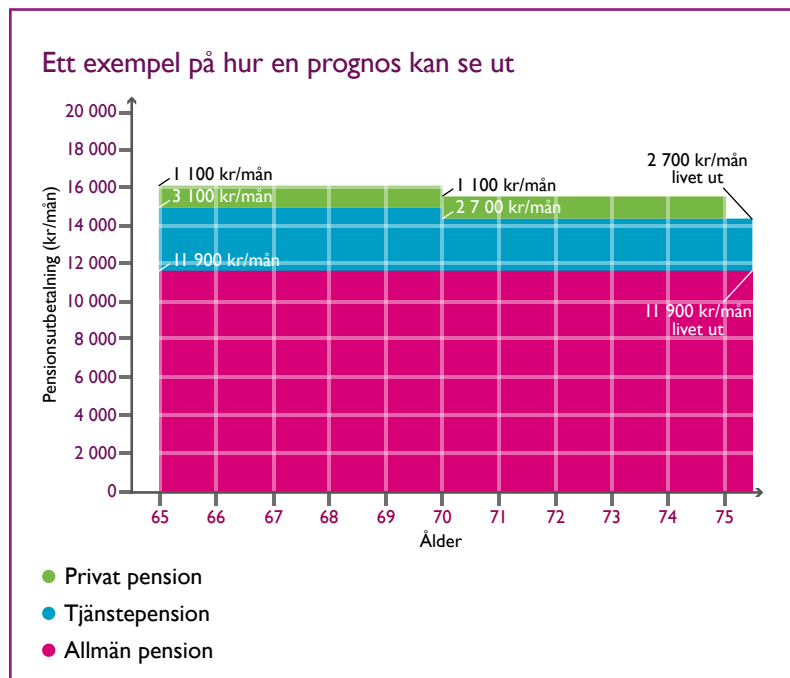
- ***Din allmänna pension.*** Du ser hur mycket du har i intjänad pensionsrätt. Hur mycket det blir i verkligheten den dag du får ut dina pengar beror på hur den svenska ekonomin växer framöver, hur stor arbetslösheten är, hur gamla vi blir och många andra faktorer som du själv inte kan påverka.
- ***Din premiepension.*** Det är de fonder som du själv har fått välja och har du inte gjort något val finns pengarna hos Sjunde AP-fonden i Såfan. Vill du byta fonder eller läsa mer om dina fonder kan du gå in på Pensionsmyndighetens hemsida och logga in med pinkod eller e-legitimation/Bank-id. Vill du lära dig mer om fonder kan du gå in på fondkollen.se.
- ***Dina tjänstepensioner.*** Du ser i vilka bolag dina pengar är placerade samt när och hur länge du får ut dina pengar om du inte gör några ändringar. Klickar du dig vidare in på en viss tjänstepension kan du få mer information om vilka fonder du till exempel har valt och en del villkor i tjänstepensionen.
- ***Dina eventuella privata pensionsförsäkringar.*** Har du själv satt av pengar till en privat pensionsförsäkring ska den också finnas med på minpension.se. Men har du valt att spara i IPS (individuellt pensionssparande som banker erbjuder) kan den ibland saknas. Då får du lägga in den själv om du vill ha en mer exakt prognos. Men glöm inte att hålla koll längre fram. Troligen kommer alla IPS snart in och då finns risk för att din IPS blir dubbelt registrerad. *Hur du kan förvalta dina olika pensionsförsäkringar kan du läsa om i kapitel 10.*

Du kan flytta en del av ditt pensionskapital i dag och förslag till utökad flytträtt och flytträttsinformation är under beredning. Vi berör därför inte frågan om flytt av pensionskapital här. Vill du veta vad som gäller för dig kan du vända dig till din valcentral (kollektivavtalad tjänstepension) eller till det pensionsbolag som du har pengarna hos, eller det bolag du vill flytta till. Tänk på att en flytt kan påverka hur mycket du får i pension. När banken erbjuder dig lägre boränta mot att du flyttar dina pensionspengar så bör du se upp. Säg aldrig ja utan att ha räknat noga på vad en sådan flytt kan innebära för dig.

När du kollat alla dina uppgifter om olika pensionssparande på minpension.se kan du gå till fliken "Min prognos". Då får du fram ett stapeldiagram på vilka belopp du kan räkna med från de olika pensionerna vid olika åldrar.

Tänk på att det bara är en prognos och inget löfte. Ju närmare pension du kommer desto mer exakt blir din prognos.

Prognosen är också ett bra verktyg när du ska jämföra effekten av att jobba kortare eller längre tid, ta ut pensionerna på olika tider eller andra förändringar som du funderar på att göra.

Det är nu det intressanta börjar. Om du går tillbaka och ändrar någon försäkrings utbetalningstid kan du sedan se hur prognosen förändras. I kapitel 6 finns exempel på hur du kan göra.

Tillhör du undantagen?

Minpension.se har försökt att få med så många pensioner som möjligt och i dag har över 99 procent av oss korrekta uppgifter hos minpension.se. Men det finns några undantag där systemet antingen inte fungerar med avtalet eller där pensionen förvaltas på ett sådant sätt att den inte kan rapporteras in. Saknar du någon uppgift kan du lägga in den manuellt så att den också finns med när du sedan ser till helheten. Tänk dock på att uppgifter som du lägger in, måste du själv uppdatera.

IPS

Privat pensionssparande i sparformen Individuellt Pensionssparande, IPS, är ännu inte inrapporterat från alla banker till minpension.se. Saknar du uppgifter kan du själv se beloppen på årsbeskedet och lägga in det manuellt. Men glöm inte att ta bort uppgiften när din bank lämnar IPS-uppgifter.

Anställd inom kommuner och landsting

Pensionerna i kommuner och landsting har förändrats under åren och är du 50+ får du pension enligt flera avtal. Äldre avtal gav en pension i förhållande till lönen, så kallad förmånsbestämd pension. Det allra nyaste avtalet, som kallas AKAP-KL, gäller för alla födda 1986 eller senare. Det är en helt premiebestämd pension, pengar betalas in och den anställda får välja hur de ska förvaltas.

De äldre förmånsbestämda pensionerna och förmånsbestämda delar i senare avtal har, av tekniska skäl, inte varit lika lätta att lägga in i minpension.se och därför behöver du vara extra uppmärksam.

- Var du anställd i en kommun eller ett landsting någon gång fram till den 31 december 1997 och då var 28 år eller äldre, har du rätt till en förmånsbestämd pension (IPR). Arbetar du fortfarande kan uppgifter om denna del av tjänstepensionen saknas på minpension.se. Arbetade du efter 1997, och har nu slutat, finns denna pension med i dag på minpension.se.

- Har du efter 1997 haft en lön som varit eller är över 7,5 basbelopp (36 313 kr/mån 2015) har du en förmånsbestämd pension på övre delen. Om du fortfarande är anställd bör dina uppgifter i stort sett vara fullständiga men det kan finnas smärre avvikelser.

Vill du få en mer exakt prognos över din pension från kommuner och landsting kan du gå in på KPA Pensions hemsida, kpa.se, och logga in på Mina sidor med e-legitimation. Ett antal kommuner har valt att låta Skandia förvalta pensionerna. Arbetar du, eller har du arbetat, i någon av dessa kommuner, hittar du istället din pensionsprognos på valcentralen.se som drivs av Skandias dotterbolag Skandikon. Du kan också vända dig till en lönehandläggare där du arbetar eller har arbetat. Då får du hjälp med att ta fram alla uppgifter.

Du får pension från en stiftelse

Har du pension att vänta från någon mindre stiftelse? Det finns ett antal stiftelser som har pensionssystem som det är för dyrt att bygga om för att rapportera till minpension.se. Om du vill kan du själv lägga in värdet i dina uppgifter hos minpension.se.

Du får pension från utlandet

Inga utländska pensioner finns med hos minpension.se, bara svenska pensioner som du kan ha tjänat in om du har varit utlandsstationerad men anställd i Sverige. Om du vill kan du själv lägga in värdet i dina uppgifter hos minpension.se.

CHECKLISTA

2 Skaffa dig koll

Jag har varit inne på minpension.se

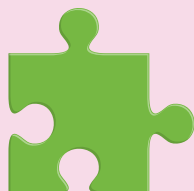
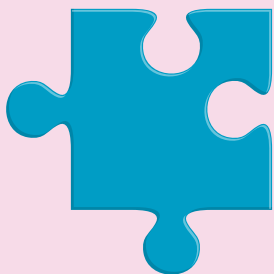
☐ Ja ☐ Nej

Jag vet varför det stämmer/inte stämmer för mig

☐ Ja ☐ Nej

De här pensionerna kommer jag att få:

[illegible]

Rensa bland försäkringar

Har du koll på vilka skydd du har i dina olika pensioner? Att skydda sig kostar pengar och du betalar kanske i onödan för försäkringar som du inte behöver. Då är det dags att rensa och på så sätt höja den framtida pensionen.

Återbetalningsskydd och familjeskydd

Dina pensioner kan ha två försäkringar – återbetalningsskydd och familjeskydd. Familjeskyddet, även kallat efterlevandeskyddet, innebär att dina anhöriga får ett visst belopp under en viss tid om du skulle dö. Du betalar för familjeskyddet med lite av de pengar som sätts av till din pension.

Återbetalningsskyddet innebär att dina anhöriga får den summa som du har i ett visst pensionssparande. Har du inget återbetalningsskydd får du istället ta del av de pengar som kommer från andra som dör och som inte har något återbetalningsskydd. Pengarna hamnar i en pott som övriga får dela på och det kallas arvsvinst. Har du valt återbetalningsskydd går du alltså miste om denna, ofta betydande förstärkning av din pension.

Dina anhöriga

Som anhörig i försäkringssammanhang räknas make/maka/registerad partner och i de flesta fall sambo samt barn. Om inget annat är angivet än anhörig, går försäkringskapitalet i första hand till make/maka/registerad partner och i de flesta fall sambo. Finns ingen av dessa går kapitalet till barnet eller barnen. I en del försäkringar ska sambo vara särskilt angiven med namn. Ibland inkluderas sambo i de fall det finns gemensamma barn, men i vissa tjänstepensionsförsäkringar kan kapitalet aldrig tillfalla en sambo.

Däremot räknas inte syskon, egna föräldrar och make/maka/registerad partner och sambos föräldrar samt mor- och farföräldrar som anhöriga.

Är du kommun- eller landstingsanställd får du från början ett återbetalningsskydd i din tjänstepension. Detta kan du välja bort när du vill, om du inte behöver det. På andra avtalsområden är det vanligt att du själv kan välja till ett återbetalningsskydd. Det är en trygghet särskilt när du har barn som bor hemma. Men när barnen är vuxna och har egna inkomster kan det vara dags att du tänker på dig själv.

Glöm inte bort att kolla gamla tjänstepensioner som ligger i fribrev. Fribrev är pensionsinbetalningar från tidigare arbetsgivare som ligger och tickar i väntan på utbetalning. Rensar du bort försäkringsskydd som du inte längre behöver får du behålla mer pengar till pensionen. När du städat dina olika pensioner är det dags att gå vidare.

Vill du ta bort något försäkringsskydd i en kollektivavtalad tjänstepension vänder du dig till din valcentral. Se lista i slutet av boken.

Vill du räkna ut hur ett efterlevandeskydd/återbetalningsskydd påverkar din pension kan du gå in på www.konsumenternas.se och vidare till Bank & Försäkring. Under Pensionsguiden kan du räkna ut vad skyddet i de olika bolagen inom ditt avtal kostar dig årligen vid din ålder. I kalkylen är fördelningen av arvsvinster inte med.

Privata pensionsförsäkringar har också olika försäkringsmöjligheter. Ta fram ditt försäkringsbesked och se vad som gäller. Även här finns ofta möjligheten att ta bort försäkringsskydd och därmed ge dig själv en högre pension i framtiden.

- Om du är sjuk och vet att du inte kommer att leva länge är det bra att behålla återbetalningsskyddet så att dina anhöriga får pensionspengarna.
- Om du är den i familjen som står för större delen av inkomsterna är det bra att behålla skyddet som en inkomstförsäkring för din familj om du plötsligt dör.
- Om du har det så bra ställt att du inte behöver din privata pensionsförsäkring så kan den istället övergå till en familjemedlem som en pension om du dör. Då behåller du återbetalningsskyddet och startar aldrig någon utbetalning (i en del försäkringar måste du ta ut senast vid en viss ålder, kontrollera med ditt försäkringsbolag). Har du flera barn kan du se till att förmånstagare blir den som har lägst annan inkomst, eftersom utbetalningen beskattas med inkomstskatt. Dina andra barn får istället mer av andra tillgångar i ditt dödsbo.

Räknar du med att få en mycket högre pension än den du lever med kan det vara bra att ha försäkringsskyddet kvar. Skulle du gå bort först så får din efterlevande ett ekonomiskt skydd. *Läs mer i kapitel 7.*

Övrigt försäkringsskydd

Passa också på att se över olycksfallsförsäkring, gruppliv och andra försäkringar du kan ha. Tänk också på att det skydd du har som anställd upphör när du inte längre arbetar. Ofta kan du få erbjudanden genom fackföreningar och pensionärsorganisationer om fördelaktiga fortsättningsförsäkringar.

Anna-Karin, 56 år
Sjuksköterska

**” Jag vill kunna resa
och ha ett tryggt liv
även som pensionär.
Jag försöker därför
både spara en del och
amortera på bolånet. ”**

Jag vet vilka av mina försäkringar som har återbetalningsskydd

☐ Ja ☐ Nej

Jag vet vilka försäkringar som har familjeskydd

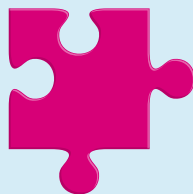
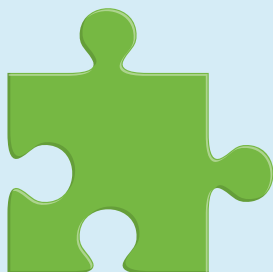
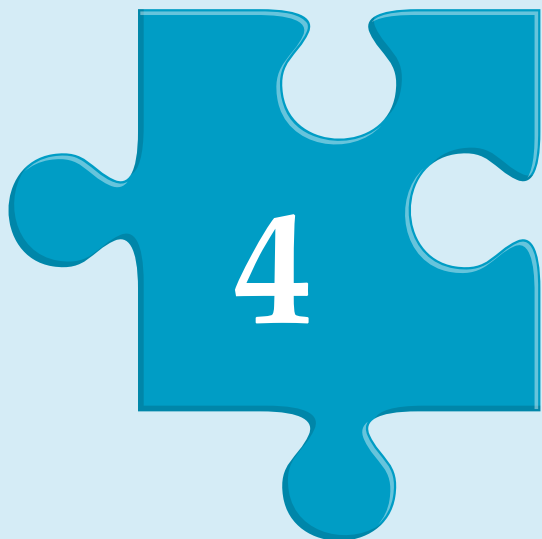
☐ Ja ☐ Nej

Jag tänker ändra försäkringsskyddet

☐ Nu ☐ Senare ☐ Aldrig

Dessa försäkringar ska jag se över (försäkring/datum):

[illegible]

Lär dig behärska knapparna

I dag får du själv bestämma när olika pensioner ska börja betalas ut och det finns inte bara en startknapp utan många och de fungerar på olika sätt. Därför är den fjärde pusselbiten den allra viktigaste. De flesta pensioner har dessutom ingen stoppknapp, så du kan inte ångra dig. Med andra ord – gör du en feltryckning kan det ge dig avsevärt sämre pension.

Den allmänna pensionens knappar

Den allmänna pensionen är helt enkelt bäst när det gäller att slå av och på. Ja, du kan till och med bestämma fyra olika hastigheter för de olika pensionerna. Tänk dig två elvispar som du kan köra i olika styrkor och stänga av när du vill. Den ena elvispen är för inkomstpensionen/tilläggs-pensionen och den andra är för premiepensionen. *Fakta om pensionerna finns i kapitel 2.*

Här är dina vägval för allmän pension:

- Du har två knappar att trycka på – en för inkomstpensionen/tilläggs-pensionen och en för premiepensionen. Du bestämmer själv när det är dags att trycka på en eller båda knapparna.

- Kom ihåg att du måste själv trycka på en knapp för att få pension. Gör du inget får du, när du är 70 år, ett brev från Pensionsmyndigheten som undrar om du inte vill ha någon pension.
- Du kan välja om du vill få ut 0, 1/4, 1/2, 3/4 eller hel pension, både av inkomst-/tilläggspensionen och av premiepensionen.
- Du kan när du vill starta, stoppa eller ändra nivån på utbetalningen av inkomst-/tilläggspensionen samt premiepensionen.

Du har alltså full makt över när och hur mycket som betalas ut i allmän pension och du kan ändra dig när du vill. Allt du behöver göra är att skicka in en ny blankett till Pensionsmyndigheten.

PENSIONS MYNDIGHETEN

Ansökan om allmän pension
– om du är bosatt i Sverige

1 (2)

Skicka blanketten till
Pensionsmyndigheten, 106 44 Stockholm

1. Namn och familjeförhållande

Förnamn och efternamn _____

Telefonnummer _____ Mobiltelefonnummer _____

Personnummer (skilletsdelar) **1 9** _____

Jag är _____

☐ gift/registrerad partner ☐ Jag och min make/make/partner bor inte ihop sedan _____ månad (dag)

☐ Jag är sambo med någon jag tidigare varit gift/registrerad partner med _____ månad (dag)

☐ Jag är sambo med någon jag har eller haft barn med
Make/makens/partners samsons förnamn och efternamn _____

Jag är _____

☐ gift ☐ skild ☐ änka/änkling _____

2. Hur vill du ta ut din pension?

Inkomstgrundad pension (både premiepension och grundpension)

Helt månadsbelopp ☐ Tre fjärdedels månadsbelopp ☐ Halvt månadsbelopp ☐ En fjärdedels månadsbelopp ☐ Inget uttag

Premiepension

Helt månadsbelopp ☐ Tre fjärdedels månadsbelopp ☐ Halvt månadsbelopp ☐ En fjärdedels månadsbelopp ☐ Inget uttag

Jag vill att uttaget ska gälla från och med (år och månad) _____ 2 0 _____ år _____ månad

Punkt 3 och 4 gäller ansökan om premiepension

3. Vill du byta till traditionell försäkring?

☐ Jag vill byta från fondförvaltning till traditionell försäkring. Ditt intresse att med fondinvestering kommer att säljas och att jag inte kan gå tillbaka till fondförvaltning när Pensionsmyndigheten beordrar loss i rätt fondinvestering.

Läs mer i informationen till blanketten

4. Vill du ansöka om efterlevandeskydd?

☐ Jag ansöker om efterlevandeskydd för min make/make/partners/sambo som jag uppgett under punkt 1.

☐ Jag är medveten om att det bara går att ansöka om efterlevandeskydd första gången jag ansöker om premiepension.

Läs mer i informationen till blanketten

5. Uppgifter som kan påverka din pension

☐ Ja, jag har bott eller arbetat utanför Sverige efter 15 års ålder.

☐ Nej, jag har bott eller arbetat utanför Sverige efter 15 års ålder.

Om du kryssar du i någon av nedanstående alternativ, fyll även i punkt 8-10 på blankettens baksida

Inkomst-/tilläggspension

Tar du ut inkomstpension före 65 års ålder sänker det nivån på din pension resten av livet.

Garantipensionen är grundskyddet för dig som haft liten eller ingen pension och börjar betalas ut vid 65. Tar du ut den då eller senare så räknas det ut automatiskt om du har rätt till hel eller del av garantipensionen.

Men tar du ut pension före 65 och sedan har rätt till garantipension kan du riskera att inte få full garantipension. Den kan alltså inte användas som utfyllnad om du börjat knappa på pensionen i förtid.

För varje år som du skjuter upp uttag av din allmänna pension växer pensionen med 7-8 procent. Så mycket mer får du i månaden livet ut. Undantaget är om du får garantipension. Den höjs inte om du väntar med att ta ut den.

Premiepensionen

När du ska börja ta ut din premiepension kan du välja att låta fondplaceringen vara kvar som den är eller så kan du flytta över din premiepension till Pensionsmyndighetens traditionella försäkring. Väljer du det senare säljs dina fondandelar och Pensionsmyndigheten sköter förvaltningen av dina pengar. Du är då garanterad en viss, lägsta summa varje månad livet ut. Men du får också ett tilläggsbelopp som beror på hur värdet på ditt konto utvecklas. För närvarande är återbäringssräntan 7 procent (december 2016).

Har du bytt till traditionell försäkring kan du inte byta tillbaka till fonder. Men behåller du fonderna kan du när du vill välja traditionell försäkring. *Läs mer om förvaltning i kapitel 10.*

Har du inte gjort något aktivt val är din premiepension placerad i Sjunde AP-fondens fond som kallas Såfan. Det är som en fondportfölj med aktieplaceringar och ränteplaceringar som viktas olika beroende på din ålder. Upp till 55 års ålder är det 100 procent aktier, vid 75 års ålder är det 33 procent. Såfans aktieplaceringar har en så kallad hävstång, vilket innebär att uppgångar och nedgångar förstärks. Såfans placeringar är utformade för att du gör månadsvisa uttag under många år.

Tänk på att inte flytta från Såfan efter en allmän börsnedgång. Då har Såfan fallit mer än andra och du får mindre med dig över till

Pensionsmyndighetens traditionella försäkring eller andra fonder. Om du däremot väljer att flytta dina pengar efter en kraftig uppgång får du med dig mer och du "säkrar hem" dina pengar.

När du börjar ta ut premiepension kan du också välja efterlevandeskydd om du lever i par. *Läs mer om efterlevandeskyddet i kapitel 7.*

Varning!

Tjänstepensionernas knappar

Det finns inga stoppknappar för tjänstepensionerna!

Tjänstepensionerna har bara startknappar och inga stoppknappar. Därför är det viktigt att du lär dig hur tjänstepensionen fungerar och att du tänker igenom hur du vill ha det. I tjänstepensionerna kan du nästan aldrig ångra dig. Men i dag har vi ofta tjänstepensioner från flera håll och då kan du välja när du vill ta ut var och en av dem. Det är vanligt att vi har 5-10 olika tjänstepensionsknappar om vi bytt yrken och arbetsplatser några gånger.

Tjänstepensionen är mer som ett piano där varje tangent är en pension. När du tryckt på en ton kan du inte ta tillbaka vad du gjort. En del klanger varar längre, en del ljuder kortare tid med mer kraft. Men tar du ut mycket pension tidigt är det som om musiken snabbare klingar av och det blir tyst.

Tjänstepensionernas knappar fungerar lite olika beroende vilket kollektivavtal du har. Du kan också ha en tjänstepension som inte omfattas av kollektivavtalet, då är det ett individuellt försäkringsavtal med dess villkor som gäller.

Knapparna för de kollektivavtalade tjänstepensionerna fungerar oftast automatiskt om du inte gör något. Då börjar pengarna vanligtvis betalas ut när du är 65 år. Men i några fall står pengarna kvar och risken är att du inte tänker på att du har en pension som du har rätt till.

Tar du ut tjänstepension kan det finnas en regel i kollektivavtalet som säger hur mycket du får jobba samtidigt. Det brukar vara ett tak på åtta timmar i veckan. Det kan också finnas en regel som säger att du måste sluta din anställning om du får ut pensionen. Därför är det viktigt att du vet att du inte vill arbeta mer när du trycker på startknappen till din tjänstepension. Fråga arbetsgivare, fack eller pensionsförvaltaren om

du är osäker på vad som gäller för dig. Du hittar också en del av dessa villkor i beskrivningarna av de olika avtalen nedan.

Tips!

Du behöver inte kunna alla avtal

En lista på alla dina tjänstepensioner, och vilka bolag du har dem i, får du fram på minpension.se. Du behöver inte veta vad som gäller enligt avtalen för varje tjänstepension. Prövar du till exempel att lägga in ett uttag av en pension på ett visst sätt, ser du om det går eller inte.

Pensionsinstitut ?	Uttagsperiod ?	Intjänad pension ?	Värdatedatum ?
AMF	Ålder	Tid	Kapital
Försäkringstyp			Belopp
AMF Avtalspension SAF-LO, övergångsregler	65 år	Livsvarigt	43 111 kr
Avtalspension SAF-LO ny Traditionell försäkring	65 år	Livsvarigt	41 451 kr
Avtalspension SAF-LO Traditionell försäkring	65 år	Livsvarigt	47 350 kr
KAP-KL (PFA) Traditionell försäkring	65 år	Livsvarigt	37 192 kr
Summa			169 105 kr
KPA	Ålder	Tid	Kapital
Försäkringstyp			Belopp
PFA	65 år	Livsvarigt	3 000 kr/mån
KAP-KL (PFA) Traditionell försäkring			0 kr
Summa			
Käpan Pensioner	Ålder	Tid	Kapital
Försäkringstyp			Belopp
Käpan Tjänste	65 år	5 år	40 209 kr
Summa			40 209 kr
SPV	Ålder	Tid	Kapital
Försäkringstyp			Belopp
PA-91 Livränta	65 år	Livsvarigt	338 kr/mån
Summa			0 kr
			Värdatedatum
			2013-11-01
			2013-11-01
			2013-11-01
			2013-11-01
			2013-11-19
			2012-12-31
			2013-09-01

Kommun- och landstingsanställd

Din tjänstepension, i det fall det är den **avgiftsbestämda ålderspensionen**, börjar betalas ut med automatik när du fyllt 65 år. Du kan tidigast få ut pensionen från 55 års ålder (med vissa undantag, se nedan) och du kan skjuta upp den till vilken ålder du vill efter 65. Vill du ha ut din tjänstepension tidigare eller senare än vid 65 måste du kontakta ditt pensionsbolag.

Är du anställd inom en kommun eller ett landsting har du sedan 1998 en **avgiftsbestämd pension**. Har du inte gjort några val kan du kontakta KPA Pension. Enklast är att gå in på hemsidan, www.kpa.se och logga in på Mina Sidor med din e-legitimation. Där får du information om hur du väljer tidpunkt för utbetalning och om du vill ha tjänstepension under 5, 10, 20 år eller livsvarigt.

Du som har en lön över 7,5 inkomstbasbelopp (38 438 kr/mån 2017) har även rätt till en **förmånsbestämd ålderspension**. Den förmånsbestämda ålderspensionen betalas ut livslångt när du går i pension. Den kan tas ut tidigast från 61 års ålder och senast från 67 års ålder. Slutar du anställningen före 65 utan att ta ut den förmånsbestämda ålderspensionen får du det som kallas för livränta. Om du har fyllt 61 år vid avgången och samtidigt tar ut förmånsbestämd ålderspension helt eller delvis, tillgodoräknas du tiden från avgången fram till 65 år som pensionsgrundande.

Du som hade fyllt 28 år och var kommun- och landstingsanställd 97 12 31, 98 01 01 samt 98 07 01, har också tjänat in en förmånsbestämd pension enligt det äldre avtalet. Den pensionen ingår i din totala tjänstepension och kallas **intjänad pensionsrätt 97 12 31, förenklat IPR**. Den betalas vanligen ut livsvarigt, tidigast från 61 års ålder och senast från 67 år. Har du varit anställd i en kommun, slutat och sedan återvänt kan du istället ha rätt till en livränta enligt ett äldre avtal, PA-KL.

Förmånsbestämd ålderspension och IPR kan tas ut delvis men bara så mycket som du samtidigt minskar din arbetstid. IPR kan också tas ut under ett visst antal år, tidigast från att du är 61 år till och med 65 år.

Om du inte gör något kommer ett brev tre-sex månader före 65-årsdagen från din pensionsförvaltare där du får fylla i vilket kontonummer som pensionen ska betalas ut till. Om du inte gör några ändringar av tidpunkten för utbetalning kommer du när du fyllt 65 år att

få din tjänstepension varje månad så länge du lever. Detta gäller den avgiftsbetstämnda ålderspensionen.

Har du andra kommunala pensioner är det respektive arbetsgivare som bevakar dina födelsedagar och tar kontakten.

Får du avgångsvederlag och slutar ett år tidigare riskerar du att få sämre pension genom att du får livränta. Kontrollera noga vad som gäller för dig innan du accepterar avgångsvederlaget.

Statligt anställd

Om du är eller har varit statligt anställd har du tjänstepension enligt PA 03. Du kan tidigast få ut pensionen från 61 års ålder och du kan skjuta upp den till vilken ålder du vill efter 65. Vill du ha ut din tjänstepension tidigare eller senare än vid 65 måste du kontakta Statens Tjänstepensionsverk, SPV, som sköter administrationen av den statliga tjänstepensionen. Du kan logga in på Dina sidor på spv.se med e-legitimation.

I den statliga pensionen finns tre delar:

1. Förmånsbestämd ålderspension

Om du är född före 1973 eller har en lön över 7,5 inkomstbasbelopp (38 438 kr/mån 2017) har du en förmånsbestämd ålderspension. För att få ut förmånsbestämd pension ska du skicka in din ansökan till SPV. Du kan välja om du vill ta ut ett större belopp före 65 års ålder och ett lägre därefter. Du kan också skjuta upp uttaget till en senare ålder. Men du får bara ta ut den livsvarigt och inte under ett visst antal år. Tar du ut pensionen måste du sluta din statliga anställning.

2. Kompletterande ålderspension, Kåpan Tjänste

Kåpan Tjänste är en premiepension där en summa motsvarande 2 procent av lönen har satts in. Denna pension får du vanligen ut från 65 års ålder och vanligen under fem år. Om du vill ta ut denna pension före 65 måste du sluta din anställning. Du kan skjuta upp uttaget fram till du fyller 70 år. Du kan ändra utbetalningstiden till kortare eller längre tid än fem år innan utbetalningarna börjar.

3. Individuell ålderspension

Du kan ta ut den individuella ålderspensionen tidigast från 61 års ålder. Du kan då välja om du vill ha den utbetalad tills du blir 65 år eller livsvarigt. Vill du ta ut den tidigare eller senare än vid 65 ska du kontakta den pensionsförvaltare du valt. Har du inte gjort något val är pengarna placerade hos Kåpan Pensioner. Vill du ta ut pensionen senare än vid 65 måste du skicka in en anmälan om detta senast tre månader före 65-årsdagen.

Om du slutat en statlig anställning före 65 men inte gått i pension kan du ha rätt till livränta. Den fungerar som andra fribrev – försäkringen är stängd för nya insättningar men det du sparar fortsätter att förvaltas som andra pensioner. Livräntan betalas vanligen ut från 65 års ålder och livsvarigt.

Som statsanställd har du också möjlighet att gå i delpension enligt ditt kollektivavtal, om du är född 1988 eller tidigare. Om du tar ut 20-procentig pension och går ner till 80 procentigt arbetstid så får du ut 92 procent av din lön. Om du får delpension med 50 procent får du ut 80 procent av lönen. Delpensionen gäller som längst fram till 65 års ålder. Det går att ändra omfattningen av delpensionen om arbetsgivaren går med på det.

Privatanställd med LO-avtal

Din tjänstepension börjar betalas ut med automatik när du fyllt 65 år. Du kan tidigast få ut pensionen från 55 års ålder och du kan skjuta upp den till vilken ålder du vill efter 65. Vill du ha ut din tjänstepension tidigare eller senare måste du kontakta ditt pensionsbolag.

Har du förmånsbestämd pension eller om du inte gjort några val när du har kunnat välja, är det AMF du ska kontakta. Enklast är att gå in på amf.se och logga in på Dina sidor med din e-legitimation. Där kan du själv fylla i när du vill att tjänstepensionen ska betalas ut och om det ska ske under 5 eller 10 år eller livsvarigt.

Om du inte gör något kommer ett brev tre-sex månader före 65-årsdagen där du får fylla i vilket kontonummer som pensionen ska betalas ut till. Från och med du att fyller 65 år betalas pensionen ut så länge du lever.

Privatanställd tjänsteman

Din tjänstepension börjar betalas ut med automatik när du har fyllt 65 år. Du kan tidigast få ut pensionen från 55 års ålder och du kan skjuta upp den till vilken ålder du vill efter 65. Vill du ha ut din tjänstepension tidigare eller senare måste du kontakta ditt pensionsbolag. Har du inte gjort några val är dina pengar placerade hos Alecta. Du kan gå in på www.alecta.se och logga in på Mina sidor med e-legitimation.

De flesta tjänstemän som är över 35 år har ITP2, en förmånsbaserad pension som innebär att pensionen baseras på en viss del av lönen. Men om du slutar före 65 års ålder kan det vara en fördel att vänta till månaden efter det att du fyller 62 år. Då får du genom kollektivavtalet inbetalning till tjänstepension som om du fortsatt jobba fram till 65 års ålder. Därför är det viktigt att ha så bra inkomst som möjligt fram till dess. Vill du ändå gå i pension innan 62 års ålder eller om du vill gå i delpension kan du kontakta Alecta så får du veta hur din tjänstepension påverkas.

Tar du ut din ITP2-pension redan vid 62 års ålder får du givetvis mindre pension än om du arbetar längre, eftersom pensionen sprids över ytterligare nästan tre år fram till 65.

ITP2 kan betalas ut från 55 års ålder. Gör du inget får du pensionen från 65 år. Enklast är att gå in på hemsidan, www.alecta.se och logga in på Mina Sidor med din e-legitimation. Där kan du själv fylla i när du vill att tjänstepensionen ska betalas ut och om det ska ske under 5, 10, 15, 20 år eller livsvarigt.

Om du inte gör något kommer ett brev tre-sex månader före 65-årsdagen där du får fylla i vilket kontonummer som pensionen ska betalas ut till. Från och med du fyller 65 år betalas pensionerna ut så länge du lever.

Har du ITP2 har du också ITPK, en mindre del där du fått välja placering. ITPK betalas ut under 5 år om du inte angett annat. Kortast utbetalningstid är 2 år men du kan även välja längre tid eller livsvarigt. Du kan få din ITPK utbetald tidigast från 55 års ålder. Gör du inget får du den från 65 år.

Yngre tjänstemän (födda 1979 eller senare), men även vissa äldre, har ITP1 som är en avgiftsbestämd pension. Då är det viktigare att ha bra pensionsinbetalningar under hela yrkeslivet. Är du osäker på om du har ITP1 eller ITP2 kan du kolla på alecta.se, minpension.se eller fråga ditt lönekontor.

Privata pensionsförsäkringars knappar

Varje privat pensionsförsäkring har sitt individuella pensionsavtal där utbetalningstid och villkor finns reglerade. Läs igenom vad som står i ditt avtal. Be försäkringsbolaget, eller försäkringsförmedlaren du köpt försäkringen av, att hjälpa dig om du har svårt att förstå vad som står i avtalet.

Troligen kan du ändra utbetalningstidpunkt och hur länge pengarna ska betalas ut innan utbetalningen börjar. Men när väl du börjat ta ut från försäkringen brukar du inte kunna göra några ändringar. Därför är det viktigt att du i god tid gör de ändringar du vill.

Du brukar kunna ändra tidpunkt för starten. Den lägsta åldern för uttag är 55 år om inget annat är avtalat. Du kan vanligen ändra utbetalningstiden. Den kortaste utbetalningstiden är 5 år om inget annat är avtalat. Vill du byta från livsvarig utbetalning till kortare tid, är det viktigt att du gör den ändringen när du är frisk och klarar en hälso-deklaration.

Du har med andra ord med största sannolikhet en "på-knapp" men inte någon "av-knapp" i din privata pensionsförsäkring. Därför är det viktigt att du är noga med när du börjar ta ut pensionsförsäkringen.

Det som gäller för privata pensionsförsäkringar gäller också för de pensionsförsäkringar som arbetsgivare kan teckna om det inte finns kollektivavtal. Men det finns en stor skillnad – det är inte du som äger försäkringen utan din arbetsgivare. Det innebär att du kan behöva ha din arbetsgivares godkännande om du vill flytta din försäkring från ett bolag till ett annat eller göra andra väsentliga förändringar.

CHECKLISTA

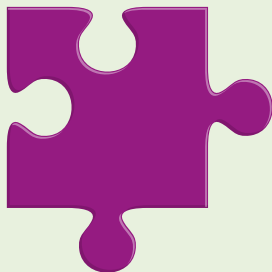
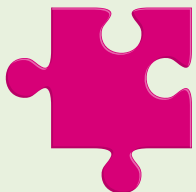
 Lär dig behärska knapparna

Nu vet jag hur knapparna för allmän pension fungerar ☒ Ja ☐ Nej

Nu vet jag hur knapparna för mina tjänstepensioner fungerar ☒ Ja ☐ Nej

Detta är min plan:

[illegible]

Andra vägar till pension

Många av oss går inte från ett arbete direkt till pensionen. Istället slutar vi arbetslivet som arbetslösa, sjukskrivna eller med sjukersättning. Vi har andra vägar in i pensionen. Här ska du se upp med om andra försöker få dig att ta ut pension tidigt när du har rätt till andra stöd. Det kan också vara frestande att börja ta ut pensionen tidigt för att den ger mer pengar, men risken är att du då förlorar pension på längre sikt.

Människor som har varit sjukskrivna eller arbetslösa under längre perioder går i högre utsträckning i pension tidigare än människor som inte har varit sjukskrivna. Det innebär att, förutom att det blev mindre pengar avsatta till pensionen under sjukskrivningen, så blir det mindre pension per år i och med att pensionen tas ut tidigt och därmed sprids över flera år.

Huvudsaklig inkomstkälla i åldern 60-64 år för människor utan/med sjukskrivningshistorik, procent. Sjukskriven avser här den som varit sjuk minst 240 dagar i åldern 54-57 år.

Inkomst från	2003 utan/med	2007 utan/med	2010 utan/med
Förvärvsarbete	64,6/25,9	73,9/39,4	76,6/49,2
Ålderspension	-2,2/0	-73,3/1,5	4,8/4,6
Tjänstepension	14,1/6,1	11,2/6,0	10,2/7,8
Förtidspension (Sjukersättning)	7,6/54,0	4,5/41,5	2,1/26,6
Sjukskrivning	4,9/9,9	2,7/8,1	1,3/5,6
Arbetslöshetsersättning	5,0/2,6	3,3/2,8	3,9/5,4
Försörjningsstöd	1,0/0,2	0,8/0,3	0,9/0,5
Övrig inkomstkälla	0,7/0,6	0,4/0,5	0,2/0,3

Källa: Inspektionen för socialförsäkring Rapport 2014:7, bearbetat av författaren.

På bara åtta år har det skett stora förändringar i vilka inkomster vi har. I dag är det både vanligare att arbeta och att vara pensionär i åldern 60-64 än att ha sin försörjning från någon av socialförsäkringarna. Men andelen med i huvudsak arbetslöshetsrelaterade ersättningar har ökat bland dem som haft sjukskrivningshistorik.

I tabellen ser vi att det är många fler som har arbetsinkomster, både bland dem som har varit eller inte varit sjukskrivna. Men även många fler tar ut ålderspension, störst är ökningen bland sjukskrivna. Hur vi går från olika ersättningar till pension har förändrats mycket över åren.

Mest markant är den kraftiga nedgång i andelen som får sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension eller sjukpension), särskilt bland dem som varit sjukskrivna. Färre är också sjukskrivna. Trenden är alltså att vi lever i mindre utsträckning på socialförsäkringar före pensionering.

Du är arbetslös

Får du arbetslöshetsersättning från a-kassa ger den pensionsrätt i den allmänna pensionen. Men eftersom du inte har någon arbetsgivare får du ingen tjänstepension.

Ersättningen från a-kassan är som högst 20 020 kronor i månaden före skatt (månadslön 25 025 kronor och däröver) i 100 dagar. Därefter är den högst 16 720 kronor i månaden. Du höjer alltså din allmänna pension när du är arbetslös förutsatt att din pension når över gränsen för garantipension eller utfyllnad av garantipension.

Om du inte får något jobb är det därför bättre för dig att vara arbetslös än att börja ta ut pensionen. Det kan kännas tufft, särskilt om du kan vänta dig en pension som är högre än vad du får från a-kassan.

Arbetar du heltid och tar ut en liten del av din pension, till exempel en kvarts premiepension, och sedan blir arbetslös så får du inte ut full a-kassa. Ersättningsnivån sänks från 80 till 65 procent samt med det belopp du tar ut i pension. Tar du ut från en privat pensionsförsäkring påverkas inte a-kassan.

Du kan få a-kassa fram till du fyller 65 år.

Du kan inte arbeta av hälsoskäl

Sjukpenning

Den ersättning du får när du är sjuk är pensionsgrundande upp till en inkomst på 28 000 kronor i månaden (2017).

Sjukförsäkringen har inte någon åldersgräns, är du 67 år och fortfarande arbetar har du rätt till sjuklön från arbetsgivaren under de första 14 dagarna och därefter sjukpenning från Försäkringskassan. Men är du sjuk längre än 180 dagar kommer Försäkringskassan att göra en ny bedömning av din arbetsförmåga. Anses du inte kunna blir frisk upphör sjukpenningen. Efter att du har fyllt 70 år kan du bara få sjukpenning i sammanlagt 180 dagar. Är du sjuk vid flera tillfällen läggs dagarna ihop.

Är du anställd betalar din arbetsgivare in till din tjänstepension när du är sjuk. I de flesta avtal sker det per automatik, men är du privatanställd med SAF-LO-avtal måste du själv göra en anmälan om du är sjuk mer än 14 dagar. Vill du göra det kan du gå in på afaforsakring.se. Du kan också ringa LO:s hjälptelefon 020-56 00 56.

Sjukersättning

Sjukersättning är det vi tidigare kallade sjukpension eller förtidspension. Är du under 30 heter det aktivitetsersättning. I dag har närmare 68 000 kvinnor i åldern 60-64 år denna ersättning. Motsvarande siffra för män i samma ålder är 44 500. Sjukersättningen är pensionsgrundande och beräknas på din lön upp till en inkomst på 28 000 kronor i månaden (2017). Har du högre lön får du ändå bara sjukersättning och pensionsinbetalningar baserade på denna nivå.

Har du anställning med kollektivavtal kan du vara säker på att din arbetsgivare betalar in till din tjänstepension när du har sjukersättning (arbetsgivaren har en försäkring som täcker detta). Har du SAF-LO-avtalet måste du göra en anmälan, se ovan under *Sjukpenning*. Om du har sjukersättning betalas den ut till och med månaden innan du fyller 65 år. Du får ett brev några månader innan från Pensionsmyndigheten där det står om du behöver skicka in en ansökan om pension eller inte. Du har också rätt att ta ut allmän pension tidigare och behålla sjukersättningen. Men tänk på att då kan ditt bostadstillägg sänkas och du kan få sämre pension. *Läs mer om bostadstillägg i kapitel 6.*

Du kan mötas av påtryckningar att ta ut din allmänna pension när du fyller 61 år och avstå från sjukersättningen. Gör du det försvinner du från statistiken över arbetslösa eller sjuka. Men kontrollera noga vad du förlorar på ett tidigare uttag innan du accepterar förslaget. Troligen tjänar du på att bita dig kvar i sjukersättningen.

Avgångspension

Avgångspension eller avtalspension kan du få av din arbetsgivare om du lämnar din anställning i förtid. (Avtalspension används även ibland som begrepp för kollektivavtalad tjänstepension så det gäller att inte blanda ihop dem.)

Om du erbjuds avgångspension är det viktigt att granska villkoren. Hur blir det med inbetalningarna till tjänstepensionen? Ibland behöver du förhandla om villkoren så att du säkerställer att du inte förlorar mer än vad som syns på lönen. Ta gärna hjälp av facket, lokalt eller centralt, om du erbjuds avgångspension.

Avgångsvederlag

Erbjuds du att sluta din anställning med avgångsvederlag är det viktigt att du noga tar reda på vad det innebär för din pension. Risken är stor att du kan förlora viktiga inbetalningar. Får du ett större avgångsvederlag som innebär att pengarna ska räcka över flera år bör du anmäla dig till Arbetsförmedlingen även om du inte vill ha något nytt jobb. Genom att anmäla dig behåller du din sjukpenning och det kan vara bra om du ångrar dig och börjar arbeta igen. Då behöver du inte kvalificera dig för en ny sjukpenning.

CHECKLISTA

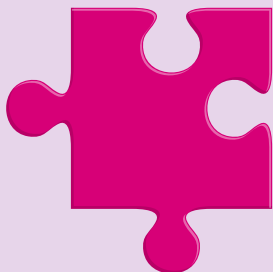
Andra vägar till pension

Jag vet hur det påverkar pensionen om jag är arbetslös ☐ Ja ☐ Nej

Jag vet hur det fungerar om jag är sjukskriven ☐ Ja ☐ Nej

Jag vet hur det fungerar om jag har sjukersättning ☐ Ja ☐ Nej

Detta är min plan för att inte få sämre pension:

Ta inte ut för mycket och för fort

Du bestämmer nivån

I dag bestämmer vi själva hur mycket pension vi vill ta ut och när. Det kan kännas som en stor och svår uppgift att räkna ut vad som är en bra nivå under en tid som för de allra flesta är 20-30 år. Det tycker även Riksrevisionen som har gett ut rapporten **Att gå i pension – varför så krångligt?** (2014:13).

”Att pensionssystemet är så krångligt beror till stor del på uppdelningen av roller mellan staten och arbetsmarknadens parter. Uppdelningen har lett till att val, regler och konsekvenser inte hänger ihop eftersom ingen har tagit ett helhetsansvar för hur de olika delarna fungerar tillsammans.(...) Konsekvensen för individen kan bli en sämre pension än nödvändigt.”

(Riksrevisionen i en kommentar till rapporten.)

Det går också att se det på ett enklare sätt - tar du ut mycket pension tidigt får du mindre pension senare. Och det är du – och bara du – som kan bedöma vad du kommer att behöva ha framöver.

Det enda som är riktigt viktigt att tänka på är att du inte kan ångra dig om du har börjat ta ut tjänstepensioner eller privata pensionsförsäkringar. Ska du få så bra sammanlagd pension som möjligt bör

du också tänka på hur de pengar du inte tar ut ska växa. *Du kan läsa mer om förvaltning i kapitel 10.*

Du behöver också tänka på hur mycket du betalar i skatt beroende på hur mycket du tar ut i pension. Och har du låg eller ingen intjänad pension är det viktigt att också ha koll på bostadstillägget och andra bidrag. *Om skatter och bidrag kan du läsa längre fram i detta kapitel.*

Se upp för alla friare!

Räkna med att du blir uppvaktad när du är i 60-årsåldern. Det är då du kan börja ta ut de flesta av dina pensioner och det är många som vill att du ska göra så. Anledningen är att de vill att du ska placera dina pengar i deras sparprodukter.

Ofta används argument av rådgivningsföretag att du får en bättre förvaltning som kan ge dig mer pengar, du kan också ge pengarna vidare till nästa generation med ett efterlevandeskydd eller i form av arv. Du brukar få se en kalkyl över hur pengarna kan växa, men det är inte lika vanligt att de presenterar hur mycket som försvinner i skatt om du tar ut mycket pension och samtidigt har kvar din vanliga lön. *Läs mer om skatten längre fram i detta kapitel.*

Var medveten om att det är du – och bara du – som tar risken i den föreslagna placeringen. Vill det sig riktigt illa kan dina pensionspengar helt försvinna. Ja, det finns även sparprodukter som innebär att allt du har kvar kan vara en stor skuld. Det är till exempel fallet om du också lockas att belåna placeringen eller din bostad för att få ett ännu större kapital att placera.

Det är svårt att få pengar att växa lika mycket som de gör om de står kvar. Den allmänna pensionen som skjuts upp ett år ger därefter ungefär 7-8 procent högre pension livet ut. Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att hitta en säker placering som garanterat riskfritt ger 7-8 procent mer per år i många år.

En seriös rådgivare berättar både för- och nackdelar för dig och ger dig tid att noga fundera igenom alternativen.

Ska du träffa en rådgivare kan du gärna ta med dig en vän eller familjemedlem. Det är alltid bra att vara två som hör all information. Var försiktig med att skriva under något vid sittande bord utan ta gärna hem informationen och titta på den i lugn och ro.

Varning!

Se upp för alla locktoner! Ta inte ut pensionen eller ta lån på bostaden bara för att någon säger åt dig att det är det bästa för dig!

Detta kan du få

Nu är det dags att se vad du kan få i pension om du gör olika val.

Gå in igen på minpension.se och ta fram dina uppgifter. Där finns verktyg som hjälper dig att se hur mycket pengar det blir per månad om du väljer att ta ut de olika pensionerna på olika sätt. Villkoren för de olika pensionerna är inlagda så att du ser om det går att ta ut en pension under ett visst antal år eller inte. *Om du undrar över några villkor kan du gå tillbaka till kapitel 4.*

Ta ordentlig tid på dig och prova vad som händer om du till exempel

- väntar ett år eller tar ut allt ett år tidigare
- om du tar ut tjänstepensionerna på längre eller kortare tid
- om du tar ut några tjänstepensioner på kort tid och den största livs-
varigt (så länge du lever)
- om du tar ut eventuell privat pensionsförsäkring på kortast möjliga
tid och bara lite av de övriga pensionerna
- om du tar ut halv allmän pension efter 65 för att du fortsätter att arbeta
deltid.

Ja, listan på alla varianter du kan prova är lång. Det viktigaste är att du blir väl bekant med alla dina pensioner och ser hur de olika beloppen förändras när du ändrar villkoren.

Obs!

Om du har arbetat länge inom kommunal sektor kan det i vissa fall finnas luckor i redovisningen av din framtida pension på minpension.se. *Läs mer i kapitel 2.*

Vad kommer du att behöva?

Utgifterna förändras när du inte längre arbetar. Tar du ut allmän pension kan du utnyttja pensionärsrabatt på exempelvis kollektivtrafiken. Andra utgifter som lunchmat, fackföreningsavgift, arbetskläder och resor till jobbet är exempel på kostnader som försvinner.

Men när vi blir äldre vill vi också kunna spendera mer till exempel på resor och nöjen och många pratar i dag om åren efter 65 som den nya tonårstiden. Även nödvändiga utgifter för hälsa och vård kan växa med stigande ålder. På Konsumentverkets hemsida kan du göra en kalkyl över hushållskostnader. Har du svårt att redan i dag få pengarna att räcka kan du vända dig till kommunens budget- och skuldrådgivare som kan hjälpa dig med en budget både för i dag och i framtiden.

Har du stora lån är det bra att se över lånen och försöka beta av dem så gott du kan. Kanske kan dyra konsumtionslån lösas med hjälp av det fackliga medlemslånet eller ett vanligt blacolån i banken.

Lån och bostad

Har du höga bolån i dag kan det också vara hög tid att amortera. Ett tips är att försöka att inte ha lån som är större än halva marknadsvärdet på bostaden, den dag du ska leva på dina pensionsinkomster.

Många ser sin bostad som det främsta pensionssparandet. Den dag arbetsinkomsterna ersätts av pension ska huset säljas och en mindre bostad köpas. Men det finns en rad fällor med detta resonemang:

- För det första ska du vilja flytta. När du äntligen får tid att pyssla i trädgården vill du nog inte lämna den.
- För det andra kan det vara dyrt att sälja och flytta. Har du bott länge i huset kan det ha ökat rejält i värde. Då ska du betala skatt på vinsten. Du kan få uppskov med en del, maximalt 1 450 000 kronor (taket är dock borttaget under perioden 21 juni 2016 - 30 juni 2020). Men du måste betala skatt på uppskovet, upp till 7 250 kronor per år enligt nuvarande regler. Den nya bostaden ska också vara så billig att du får pengar över. Det är inte säkert att du hittar vad du vill ha. Det märks redan att attraktiva seniorbostäder med tre rum kan kosta lika mycket som femrumsvillan. Troligen kommer efterfrågan och därmed priserna på seniorbostäder att stiga i takt med att allt fler blir äldre. Hade du tänkt byta den ägda bostaden mot en hyresrätt kan det också vara

svårt med tanke på det låga byggandet. Här är det givetvis stor skillnad på var i landet du bor. Nybyggda hyresrätter har vanligtvis höga hyror, så månadskostnaden kan stiga i förhållande till vad bostendet kostade tidigare.

- För det tredje kan det påverka bostadstillägget. Den ägda bostaden räknas inte in i tillgångarna när bostadstillägget beräknas. Men det gör pengar du har på banken efter en bostadsförsäljning. *Läs mer om bostadstillägget längre fram i detta kapitel.*

Hur länge kommer du att behöva pension?

Vi lever ofta längre än vi tror, och den allra största delen av livet är vi fullt friska. Faktum är att hälften av den sjukvård vi nyttjar under hela vårt liv konsumerar vi under vårt sista levnadsår.

Vi är också mycket piggare och rörligare än tidigare generationer. Bodil Jönsson, professor emerita och forskare i fysik, har visat hur vi på en generation, 30 år, har blivit ungefär 10 år yngre. Dagens 70-åring är alltså som föräldragenerationens 60-åringar.

Vi har bilden av att vi behöver mindre pension ju äldre vi blir. Men då är frågan vad vi menar med äldre. I dag är det många 80-90-åringar som reser, sportar och snickrar på sina hus. Men det finns givetvis också många som inte orkar och kan göra så mycket när de är 60-70 år.

Vi har en tendens att både underskatta vår livslängd och vår framtida hälsa. Det visar flera undersökningar.

Du lever längre än du tror

I Sverige lever vi längre än i de flesta länder. Män blir i genomsnitt ungefär 80 år och 1 månad och kvinnor 83 år och 8 månader. Men vad vi sällan tänker på är hur länge vi förväntas leva när vi redan levt en stor del av livet och en del i vår årskull har gått bort.

Källa: (SCB 2013)

Om du är	Förväntad livslängd man	Förväntad livslängd kvinna
60 år	82,80 år	85,58 år
65 år	83,67 år	86,19 år
70 år	84,79 år	87,05 år
75 år	86,11 år	88,14 år
80 år	88,10 år	89,63 år
85 år	90,56 år	91,68 år
90 år	93,67 år	94,40 år
95 år	97,48 år	97,86 år
100 år	101,68 år	101,82 år
105 år	106,13 år	105,17 år

Räkna med högre pensionsålder

Det är mycket troligt att pensionsåldern i de olika pensionerna kommer att höjs framöver. Vi blir allt äldre och om våra pensionspengar ska fördelas över fler år kommer vi att få allt mindre i pension varje månad. I Pensionsåldersutredningen (SOU 2013:25) som presenterades 2013 finns en rad olika förslag. Vilka av förslagen som blir verkliga lagförslag och som sedan godkänns av Riksdagen vet vi inte. Men det kan vara bra att ha i åtanke när du planerar din framtida pension.

Det viktigaste förslaget i utredningen är att gränsen på 65 år tas bort i socialförsäkringar, för garantipensionen och i ett antal andra sammanhang och ersätts med en riktålder. Den beräknas utifrån förväntad livslängd och slås fast fyra år innan den börjar gälla.

Riktålder i Pensionsåldersutredningen

Riktåldern för åren 2019-2035, preliminära beräkningar. Två alternativ, ett där åldern avrundas till helt år och ett där åldern avrundas till halvår.

Källa: Pensionsåldersutredningen, SOU 2013:25.

Beräknas Gäller	Avrundas till helår	Alternativt avrundas till halvår
2015-2019	66	66,5
2016-2020	66	66,5
2017-2021	66	66,5
2018-2022	67	66,5
2019-2023	67	66,5
2020-2024	67	66,5
2021-2025	67	67,0
2022-2026	67	67,0
2031-2035	67	67,0
2032-2036	67	67,5
2034-2038	68	67,5
2035-2039	68	67,5
2036-2040	68	68

Om du har många år kvar till 65 bör du alltså planera för att dagens åldersgränser troligen är högre den dag du vill ta ut din pension. Å andra sidan kommer du troligen att ha en längre tid som pensionär än dina föräldrar hade.

Intressant att notera är hur vårt grannland Danmark tacklar den stigande medellivslängden. Där ska pensionerna framöver ha en riktålder styrd av förväntad kvarvarande livslängd. Ett par år i förväg får dansken veta vilket riktålder din åldersklass har baserat på att de ska ha 19 år och 1 månad kvar att leva efter pensionering.

Prognosränta och livslängdsantagande

Vill du bli riktigt kunnig i hur pensionsbolagen beräknar hur dina pengar ska fördelas över de år du tar ut dem kan du läsa om prognosränta och livslängdsantagande. Se detta avsnitt som överkurs.

Det finns två begrepp som inte är helt enkla men bra att kunna – prognosränta och livslängdsantagande. Alla pensionsbolag använder sig av de två begreppen när de räknar ut hur ditt pensionskapital ska fördelas över de år du får ut dina pengar.

Prognosräntan är en ränta som gör att du kan få mer eller mindre pensionspengar i början av utbetalningstiden. Är prognosräntan satt till noll kommer du att få fler kronor för varje år framöver. Det är inflationen som ger dig fler kronor men du kommer inte att kunna handla mer för dem. Är prognosräntan exempelvis 3,5 procent får du mer i början eftersom bolaget räknar med att dina pengar ska växa innan de betalas ut. Det kan innebära att du då får samma antal kronor i pension varje år, men att du kan köpa mindre för dem på grund av inflationen. Prognosräntan är lägre vid långvarig låg inflation.

Livslängdsantagandet är så länge som pensionsbolaget tror att du och alla kunder ska leva. Olika bolag gör olika livslängdsantaganden. Men på minpension.se är alla pensioner beräknade utifrån samma livslängdsantagande, så kallad prognosstandard.

Både prognosräntan och livslängdsantagande kan ändras av varje pensionsbolag när som helst. Det är alltså inga bindande löften om framtiden.

Prognosränta – ett exempel

Vi utgår från en prognosränta på 2 procent och ser vad du får ut om du tar ut en pension under ett visst antal år eller livsvarigt. Pensionskapitalet är 1 miljon kronor. Förutsättningen är att du börjar ta ut vid 65 års ålder, inflationen är 2 procent per år och den årliga avkastningen brutto 5,9 procent. Du har inget efterlevandeskydd. Livslängden följer prognosstandard och prognosräntan är 2 procent.

Om du tar ut på 5, 10, 20 år eller livsvarigt där bolaget räknar med att du lever i 20 respektive 25 år.

Så mycket i miljoner kronor får du ut om du har 1 miljon i pensionskapital.

Sista betalningen, år	Temporärt efter 5 år	10 år	20 år	Livsvarigt	
				20 år	25 år
70	1,11 mkr	0,58	0,35	0,30	0,24
75		1,23	0,75	0,62	0,51
80			1,14	0,97	0,79
85			1,60	1,35	1,10
90				1,76	1,45
95				2,17	1,81

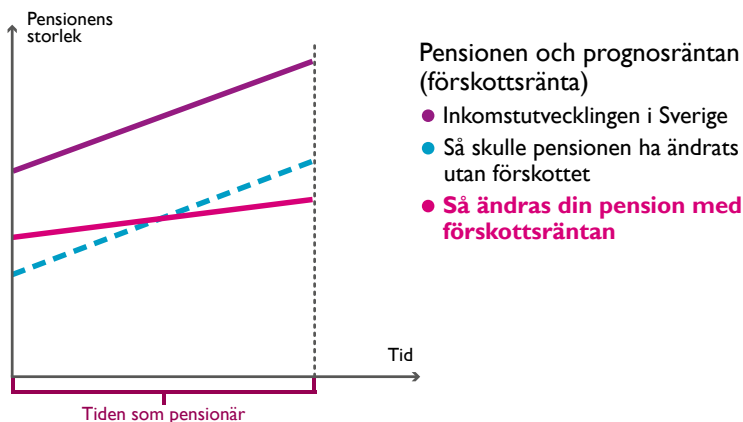
Källa: Riksrevisionen 2014:13

Det är stor skillnad i hur mycket du får när du har 1 miljon kronor i början. Tar du ut alla pengarna under fem år får du totalt ut ungefär 1,11 miljoner kronor. Men väljer du livsvarig utbetalning, och har pengarna hos ett bolag som räknar med att du ska leva 20 år efter du fyllt 65 år, och du istället lever till 95, så har du fått ut närmare 2,2 miljoner kronor. Dör du däremot efter fem år har du i det senare fallet bara fått ut 0,3 miljoner kronor.

Är du dödligt sjuk eller av någon annan anledning vet att du inte kommer att leva så länge, är det bättre att ta ut pengarna på få år. Men pekar allt på att du uppnår medellivslängd eller mer ger livsvarig utbetalning mer.

I det allmänna pensionssystemet används också prognosränta men på ett annat sätt. Alla får en lite högre inkomstpension i början av pensionstiden. Därefter räknas pensionerna inte upp lika mycket som den allmänna lönenivån. Tanken är att pensionerna ska följa löneutvecklingen men nu sker alltså en liten sänkning varje år för att kompensera för det påslag, förskott, som du får som yngre pensionär.

Pensionsmyndigheten räknar med en prognosränta, kallad förskottsränta, på 3 procent. Här är en förenklad skiss över hur pensionen därmed blir jämnare fördelad över åren.

Grafik: Pensionsmyndigheten

Tänk på bostadstillägget

Bostadstillägget är ett viktigt komplement till pensionen som du i dag kan få när du har fyllt 65 år.

2015 fick drygt 290 000 pensionärer bostadstillägg av sammanlagt ungefär 2,1 miljoner ålderspensionärer. Men antalet väntas sjunka till följd av att nya pensionärer ofta har högre inkomster. Pensionsmyndigheten har räknat ut att det dessutom är många som borde ha rätt till bidraget men som inte söker det.

Regler för bostadstillägg

Du kan ha rätt till bostadstillägg om du är 65 år eller äldre, ensamstående och har en lägre månadsinkomst än cirka 13 000 kronor efter skatteavdrag. För dig som är gift eller sambo gäller 9 000 kronor efter skatteavdrag. Det är bara tillgångar värda över 100 000 kronor för ensamstående och 200 000 kronor för par som påverkar bidraget.

Det finns också ett fribelopp, under fribeloppet kan du få fullt bostadstillägg. Fribeloppet är cirka 96 000 kronor för dig som är ensamstående och 86 000 kronor för dig som lever i par. Fribeloppet är i det närmaste lika stort som beloppet för garantipension. Om du har inkomster över detta fribelopp får du lägre eller inget bostadstillägg.

Är du ensamstående kan du som mest få 5 090 kronor per månad i bostadstillägg. Även om du har en bostadskostnad som är högre får du inte högre bidrag.

Är du gift, sambo eller registerad partner och delar bostad kan du som mest få ut 2 545 kronor. Lever ni åtskilda kan du i vissa fall få bostadstillägg som för ensamstående. Det kan till exempel gälla om en av er flyttar till ett vårdboende.

Du får bostadstillägg oavsett om du bor i hyresrätt, bostadsrätt eller eget småhus. Du kan även få bostadstillägg om du bor på sjukhem eller äldreboende.

Tillgångar som tillsammans har ett värde ska också räknas med till viss del men bara den del som överstiger 100 000 kronor.

Vill du räkna ut vad du kan få i bostadstillägg utifrån vad du förväntar dig att få i pensionsinkomster kan du göra en beräkning på Pensionsmyndighetens hemsida. Den dag du behöver bostadstillägg är det också där du lämnar din ansökan.

Bostadstillägg och arbete

Som pensionär kan du dryga ut din pension med arbetsinkomster utan att det påverkar bostadstillägget. Gränsen går vid en inkomst på 24 000 kronor om året före skatt. Har du högre inkomster kan det innebära lägre bostadstillägg. Skaffar du dig extrainkomster efter att du fått ditt bostadstillägg är det viktigt att anmäla inkomständringen.

Särskilt bostadstillägg

Har du en mycket låg pension kan du även vara berättigad till särskilt bostadstillägg. Det kollar Pensionsmyndigheten när du ansöker om det vanliga bostadstillägget. Det särskilda bostadstillägget utgår från att du ska ha ett visst belopp kvar att leva på när bostadskostnaden är betald. Det kallas skälig levnadsnivå och är närmare 5 400 kronor efter skatt för ensamstående och drygt 4 400 kronor för dig som lever i par.

Äldreförsörjningsstöd

Äldreförsörjningsstödet är ett särskilt skydd som du kan få om du trots inkomstgrundad ålderspension, garantipension, bostadstillägg till pensionärer och särskilt bostadstillägg fortfarande har så låg inkomst att du inte uppnår skälig levnadsstandard. I dag har cirka 20 800 personer äldreförsörjningsstöd. Det är ungefär 1 procent av alla över 65 år.

Varning!

Spekulera inte med bostadstillägget och andra stöd!

Det är lagligt, men inte särskilt klokt, att ta ut mycket pension under några år för att därefter ha en låg pension och rätt till olika stöd. Du som vill ha några år med gott om pengar för att sedan räkna med att pensionen fylls ut med bostadstillägg, äldreförsörjningsstöd och andra stöd tar en stor risk. De bidrag, regler och nivåer som gäller i dag är det inte alls säkert gäller i morgon. Allt fler blir också äldre och kraven på vård och omsorg ökar. Många avgifter som äldre betalar i dag kommer troligen att bli högre och vi förväntas köpa allt fler tjänster.

Tänk på skattenivån

Vi betalar skatt på alla pensionsinkomster, men många pensionärer betalar bara kommunal skatt. Pensionen är då inte så hög att det även blir statlig skatt. Få pensionärer har så höga inkomster att de dessutom betalar den högre statliga skatten, värnskatten.

Det är viktigt att tänka på skattenivåerna, särskilt om du planerar att ta ut mycket pension under kort tid. Tar du ut så mycket pension, och kanske samtidigt lön, att du kommer över gränsen för statlig skatt (ungefär 37 500 kronor i månaden 2017) försvinner mer än hälften i skatt av varje extra hundralapp du tar ut. Tar du däremot ut så att du alltid ligger under denna gräns får du behålla mer än 2/3 av dina pensionspengar. Exakt hur mycket du får behålla beror på om det är arbetsinkomster eller pensionsinkomster och hur gammal du är samt i vilken kommun du bor. Skatten på pensionsinkomster och arbetsinkomster, är lägre från och med det år du fyller 66 år.

Tänk på att skatter ändras så, se dina beräkningar som en prognos.

Skatta inte bort pensionen

Skatten varierar i dag beroende på ålder och om det är arbetsinkomster eller inte. Här är några exempel från Pensionsmyndigheten:

- Har du enbart en lön på 15 000 kronor i månaden och är 64 år är skatten ca 19 procent, 2 900 kronor.
- Har du enbart en pension på 15 000 kronor i månaden och är 64 år är skatten ca 26 procent, 3 900 kronor.
- Har du enbart en lön på 15 000 kronor i månaden och är 66 år är skatten ca 8 procent, 1 200 kronor.
- Har du enbart pension på 15 000 kronor i månaden och är 66 år är skatten ca 21 procent, 3 200 kronor.

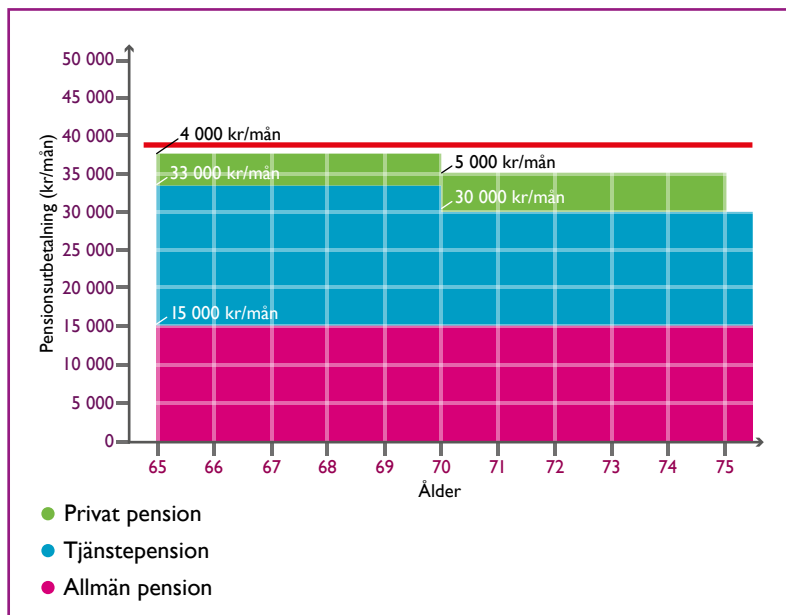
Vill du se hur hög skatten skulle bli **i dag** vid olika pensionsuttag kan du göra på två sätt:

Gå in på minpension.se

Gå in på minpension.se och ta fram dina uppgifter. Du får fram ett stapel-diagram som visar hur mycket du kan räkna med att få vid olika åldrar. Tryck sedan på den lilla rutan för skattenivåer. Då ser du om du hamnar över eller under linjen för statlig skatt. Prova sedan och se vad som händer om du tar ut olika pensioner på längre eller kortare tid.

Om du väljer att fördela om pensionen så att du sprider den över flera år kan det istället se ut så här:

Gå in på skatteverket.se

För att få en mer detaljerad beräkning av din skatt utifrån dagens skatter, kan du gå in på Skatteverkets hemsida, www.skatteverket.se. Gå till "Räkna ut din skatt" och fyll i de inkomster du räknar med att ha, en ruta för arbetsinkomster och en för pensionsinkomster mm. Då får du fram vilken skatt du skulle betala i dag. Prova att lägga in olika pensionsinkomster och se vilken effekt det får.

Så här kan det se ut:

Skatteverkets skatteuträkning (fysiska personer och dödsbön)

Inkomståret 2016 (deklarationen 2017)

- Information om programmets omfattning, begränsningar, tekniska krav m.m.
- Programmet är inte kopplat till skatteregistret. Du måste därför fylla i personliga uppgifter.

Fyll i födelseår För dödsbön ange även dödsår för person som avlidit före 17-01-01.

Avgift till trosamfund

Kommunal- och landstingsskatt	Begravningsavgift	Svenska kyrkan	Övriga trosamfund
31.00 %	0.19 %		

Fyll i din preliminära skatt.

1 Inkomster - Tjänst

Lön, förmåner m.m. kn

Sjukpenning, akassa, m.m. sjo

Inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning sja

Summa

Lön m.m. (inte sjukpenning) underliggande 1 000 kr

Kostnadsersättningar.

Allmän pension och tjänstepension m.m.

Privat pension och livränta

Skatteuträkning inkomståret 2016		
Grunduppgifter		
Födelseår	=	1954
Kommunal och landstingsskatt %	=	31.00
Begravningsavgift %	=	0.190
Antal månader grundavdrag	=	12
Sammanställning förvärvsinkomst		
Förvärvsinkomst	+	271.000
Allmänna avdrag	-	0
FASTSTÄLLD FÖRÄRVSSINKOMST	=	271.000
Grundavdrag	-	20.800
BESKATTNINGSBAR FÖRÄRVSSINKOMST	=	250.200
Sammanställning kapitalinkomst		
Inkomst ränta m.m.	+	0
Avdrag för utgifter ränta m.m.	-	0
Kapitalvinst/kapitalerlust	+	0
ÖVERSKOTT AV KAPITAL	=	0
Skatteuträkning		
Kommunal inkomstskatt	+	77.562
Statlig inkomstskatt på förvärvsinkomst	+	0
Statlig inkomstskatt på kapitalinkomst	+	0
Allmän pensionsevgift	+	5.300
Begravningsavgift	+	475
Skattereduktion för allmän pensionsevgift	-	5.300
Skattereduktion för arbetsinkomster (Jobbskatteavdrag)	-	9.721
SLUTLIG SKATT	=	68.316
Preliminär skatt	-	0
Att betala	=	68.316

Varning!

Undvik kvarskaft – glöm inte att jämkä.

Om du får pension från flera olika håll – se upp med den totala skatten du ska betala. Varje utbetalare drar vanligen 30 procent i skatt. Men får du sammanlagt så hög pension att du även ska betala statlig skatt räcker det inte. Då kan du få en rejäl kvarskaft om du inte gör något. Detta är särskilt viktigt om du har bestämt dig för att ta ut många pensioner på kort tid.

Vet du att du kommer upp i en pensionsinkomst över gränsen för statlig skatt kan du be någon av utbetalarna att dra mer skatt redan från början. Det gör du enklast genom att begära jämkning hos Skatteverket (www.skatteverket.se, blankett SKV 4302, även elektronisk) och få ett besked hur mycket mer din huvudutbetalare ska betala.

Det kan vara svårt att planera framtida pensionsuttag utan att veta hur hög skatten verkligen blir. Det enda vi kan anta är att den ligger på ungefär samma nivå som i dag. Men ska vi upprätthålla samma välfärd som i dag med samma pensionsålder bör vi snarare räkna med högre skatter. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) gjorde 2010 en utredning (Framtidens utmaning - Välfärdens långsiktiga finansiering) som visar hur mycket den kommunala skatten behöver höjas för att möta framtidens krav. Man kom fram till en höjning på 13 kronor. På varje hundralapp skulle vi alltså behöva betala 13 kronor mer i skatt än i dag. Alla inser det orimliga i detta men det pekar på att om vi vill behålla vår välfärd kommer det att behövas både mer pengar och mer arbete.

Tips!

Om du ska fylla 65 år och räknar med att börja ta ut pension kan det löna sig att skjuta upp uttaget bara några månader. Skatten är lägre från och med det år du fyller 66 år. Är du född i oktober och väntar med att ta ut pensionen till den 1 januari så får du ungefär 2 600 kronor i lägre skatt vid en total pension på ungefär 16 000 kronor i månaden. Kanske har du möjlighet att arbeta kvar till årsskiftet eller kan leva på semesterersättning, övertidsersättning eller sparade pengar.

Rosi, 58 år
Barnskötare

” Jag har insett, att jag behöver jobba till jag blir 67 år för att få en hyfsad pension. Anledningen är att jag började spara privat väldigt sent i livet och att jag har jobbat deltid i 20 år. ”

CHECKLISTA

6 *Ta inte ut för mycket och för fort*

Jag har en bild av mina kostnader som pensionär

☐ Ja ☐ Nej

Jag vet hur långt ett pensionärsliv kan bli

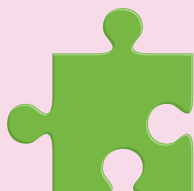
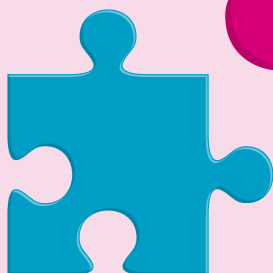
☐ Ja ☐ Nej

Jag vet om jag troligen kan behöva bostadstillägg

☐ Ja ☐ Nej

Detta är min plan:

[illegible]

Familjens påverkan

Leva i par

Många blivande pensionärer lever i parförhållanden och räknar med att göra så även framöver. Att vara två om alla inkomster och utgifter ger en trygghet. Dessutom brukar det vara billigare att leva i par än i singelhushåll.

Vi vill gärna tro att allt ska fortsätta som vanligt så länge vi lever. Men det kan vara bra om du stannar upp och som kvinna inse att en dag blir du troligen ensam. Ofta är det en skilsmässa och i annat fall blir du troligen änka. Det säger i alla fall statistiken.

Lever du i par kan det vara bra att tänka på vilka fällor och vilka möjligheter du har. I detta avsnitt utgår vi från ett par med en man och en kvinna. Men vad som står här gäller även samkönade par.

Gå i pension samtidigt

En vanlig anledning till att många kvinnor slutar yrkeslivet tidigare är att de lever med en man som är äldre. När mannen går i pension tycker båda att det är trevligare att få vara pensionärer tillsammans. En gemensam fritid är den vanligaste anledningen till att kvinnor lämnar yrkeslivet tidigt. Det visar en studie av gifta pars pensionsbeslut (magisteruppsats Lunds Universitet 2009, Anton Nilsson). I studien av par där mannen är ett-tre år äldre valde också kvinnan att arbeta till

65 om maken arbetade till 67 års ålder. Viljan att gå samtidigt är alltså stark oavsett när han går i pension.

Väljer du att gå i pension samtidigt som din äldre make kanske det inte märks så mycket för er ekonomiskt. Din lön är inte så nödvändig när ni räknar på den samlade ekonomin. Men i kalkylen glöms lätt bort alla pengar du också går miste om i framtida pension om du inte arbetar lika länge som han gör. Allt arbete ger ju pensionsrätt i den allmänna pensionen. Du får också tjänstepension inbetalad till du vanligen är 65. Dessutom har de sista åren större betydelse för dig som i dag är 50+ eftersom du troligen har övervägande förmånsbestämd tjänstepension där förmånen till stor del baseras på lönen sent i yrkeslivet. Är du osäker på vad som gäller för dina pensioner kan du se efter på minpension.se eller prata med lönekontor, pensionsförvaltare eller valcentral.

Innan du säger ja till att bli pensionär samtidigt som din äldre make, bör du göra en kalkyl på minpension.se.

Kvinnor får vid 65 års ålder ut ungefär 220 000 kronor om året i sammanlagd pension. Sedan faller pensionerna och vid 75 års ålder stabiliseras de vid ungefär 160 000 kronor. Män får vid 65 års ålder ut drygt 300 000 kronor i sammanlagd pension. Även hans pensioner faller och vid 80 års ålder stabiliseras de vid ungefär 200 000 kronor per år (Pensionsmyndigheten, Grundskyddsrapporten 2014).

Kvinnor lever längre

Bland äldre är det oftast kvinnan som överlever mannen. I åldern över 90 år är 80 procent av alla kvinnor änkor men bara hälften av alla männen är änklingar. Ja, redan vid 80-84 år är hälften av kvinnorna änkor men bara var femte man.

Slå ihop premiepensionerna

Ibland kan det vara bra att vara två. En möjlighet är **efterlevandeskyddet** som ni kan teckna för premiepensionen. Det kan man göra om man är gift, registrerad partner eller sambo med barn. Ni kan också ha varit gifta eller registrerade partner.

Efterlevandeskyddet kan tecknas när premiepensionen börjar tas ut. Ger han dig ett efterlevandeskydd får du del av hans premiepension om han dör före dig. Hans premiepension blir lägre eftersom pengarna också ska räcka till dig om han avlider före dig. Hur mycket lägre hans premiepension blir beror på din och hans ålder.

Här är ett exempel på vad han får om han tecknar efterlevandeskydd för dig. Vi antar att han utan skyddet får ut 500 kronor i månaden.

Utan efterlevandeskydd		Med efterlevandeskydd		
Hans ålder		Din ålder		
		50 år	60 år	70 år
61 år	500 kr	385 kr	425 kr	465 kr
65 år	500 kr	345 kr	390 kr	445 kr
70 år	500 kr	300 kr	350 kr	414 kr

Källa: Pensionsmyndigheten.

Har han tecknat efterlevandeskydd för dig kan han inte ångra sig. Det upphör bara om ni skiljer er eller bryter upp från samboskapet. Gifter ni er, registrerar partnerskap eller blir sambo efter att hans premiepension har börjat betalas ut kan han få teckna efterlevandeskydd för dig.

Ungefär var sjätte pensionär väljer att ha detta efterlevandeskydd på sin premiepension. I dag har 226 000 pensionärer detta efterlevandeskydd. En tredjedel av dem är kvinnor.

Skilja sig och vara franskild

Frånskilda kvinnor får i dag de sämsta pensionerna. Det visar en undersökning som SEB har gjort på pensioner som betalats ut under 2011. Det var inte lika tydligt tidigare och frågan är om dagens kvinnor förlitar sig för mycket på att de ska leva i par som pensionärer.

Bland kvinnor 65-69 år har frånskilda kvinnor de lägsta pensionerna. Dessa 300 000 kvinnor har i genomsnitt en pensionsinkomst på 163 000 kronor per år. Det kan jämföras med änkorna som har 177 000 kronor i snitt.

Bland nyblivna pensionärer är det dubbelt så vanligt att vara franskild som att vara änka. Drygt två av tio i åldern 65-69 år är frånskilda. Ungefär en av tio är änka eller ogift.

Tänk också på att skilsmässor blir allt vanligare bland pensionärer. Vi är ofta pensionärer i 25-30 år och det kan hända mycket med relationen

under den tiden. Sedan år 2000 har antalet skilsmässor bland kvinnor över 60 år fördubblats. Även om det bara är ungefär 1 400 skilsmässor per år är trenden klar. De flesta skilsmässor sker bland yngre pensionärer men det finns även de som är över 85 år som skiljer sig. Där kan det i några fall även vara av ekonomiska skäl, till exempel är en del kommuners sjukhemstaxor satta så att det kan löna sig att inte längre vara gifta.

Vid en skilsmässa delar vi på tillgångarna. Det som inte är enskild egendom ingår i det så kallade giftorättsgodset som ska delas. Men när det kommer pensionspengar är det inte lika enkelt vad som ingår i giftorättsgodset eller inte.

Alla pensioner delas inte vid en skilsmässa

Det här är vad som gäller för olika pensioner om de ingår eller inte i giftorättsgodset:

Allmän pension	Inkomstpensionen Premiepensionen Överförd	ingår ej ingår ej ingår ej
Tjänstepension	Kollektivavtalad Individuell	ingår ej ingår ej
Privat pensionsförsäkring		ingår undantag finns
Kapitalförsäkring		ingår
Investeringssparkonto		ingår

Den privata pensionsförsäkringen ingår i allmänhet. Undantaget är om den är att betrakta som en tjänstepension. Om maken har en arbetsgivare som inte betalar någon tjänstepension, och han därför har en privat pensionsförsäkring, kan den alltså undantas vid bodelningen. Detsamma gäller om han har en enskild firma och själv betalar pension. Men i det fall han har ett eget företag och har gett sig själv en extra stor tjänstepension kan den till viss del ingå i det som ska delas.

Har maken varit juste och kompenserat dig för att du har arbetat mindre för familjens skull kanske han har gjort det genom att föra över sin premiepension till dig. Han kan också ha betalat in till en kapital-

försäkring eller en ISK (investeringssparkonto). Är den inte din enskilda egendom genom ett äktenskapsförord, ingår detta kapital i det giftorättsgods som ni ska dela på vid en skilsmässa.

Hans barn

I tider av dina, mina och våra barn är det viktigt att fundera över de privata tillgångarna om du blir änka. Hans barn från tidigare förhållanden har rätt att få ut sin del av arvet omedelbart. Det är kanske inte något större problem för dig att klara det om ni är gifta och har tillgångar, men är ni sambo utan testamente kan det bli en rejäl smäll för dig. Därför är det viktigt att våga prata om vad som händer när en av er dör och om ni ska göra något juridiskt åt saken som att skriva ett testamente.

Fundera över om han ska ta en livförsäkring med dig som förmåns-tagare. Det kan vara ett sätt att ge dig kapital för att kunna lösa ut hans barn. Det finns både grupp-försäkringar genom fack och arbetsgivare samt privata livförsäkringar. Ju tidigare försäkringen tas desto billigare är den. Det kan också finnas en bortre tidsgräns för försäkringen.

Änkepension och omställningspension

Vi har inte längre någon änkepension i Sverige. Den försvann för många år sedan. Istället har vi en omställningspension som betalas ut under ett år och bara om du är under 65 år. För att få omställningspensionen måste ett par vara gifta, registrerade parter eller sambo med gemensamma barn. Omställningspensionen beräknas utifrån den avlidnes intjänade allmänna pension och vad som kunde ha tjänats in fram till 65 års ålder. Hur pensionen räknas ut kan du läsa mer om på Pensionsmyndighetens hemsida. Det vanliga är att omställningspensionen ger omkring 7 600 kronor före skatt.

Det finns dock undantag när du som är kvinna kan få änkepension. Om ni var gifta den 31 december 1989 och var det fram till dödsfallet. Dessutom måste ni antingen ha gift er senast den dag din make fyllde 60 år och ha varit gifta i minst fem år den 31 december 1989 eller ha barn tillsammans både den 31 december 1989 och vid dödsfallet. Är du under 65 år vid dödsfallet och uppfyller villkoren för änkepension kan du dessutom få ett tillägg. Det är olika regler för hur änkepensionen beräknas beroende på om du är född före eller efter 1945. Änkepensionen

sänks med den egna tilläggspensionen. Har du en hög egen pension kan änkepensionen försvinna helt när du går i pension. Änkepensionen är annars livsvarig.

Har du änkepension och tar ut enbart tjänstepension före 65 påverkas inte änkepensionen. Men tar du ut allmän pension före 65 minskar änkepensionen. Efter 65 påverkar även tjänstepensionen beräkningen av änkepension. Den änkepension som betalas ut i dag är i genomsnitt 3 500 kronor i månaden.

Du har också ett viktigt skydd i kollektivavtalet. Där finns en tjänstegrupplivförsäkring, TGL – i den ingår ett belopp till efterlevande, ett belopp till barn och vanligtvis ett belopp för begravning. För kommun- och landstingsanställda heter försäkringen TGL-KL. Det kan också finnas ett allmänt efterlevandeskydd i den förmånsbestämda tjänstepensionen.

Lever du med någon som förväntas ha en hög pension och du räknar med en låg pension bör ni tänka över vilket skydd du kan få. Det kan vara bra att försäkringsskyddet på tjänstepensionerna finns kvar om den du lever med dör. Då kan du, som förmånstagare, få ut detta kapital. *Läs mer om förmånstagare i kapitel 3.*

Barn, barnbarn och arv

Yrkeslivet övergår för många kvinnor i ett mormors- eller farmorsliv. Många kvinnor slutar arbeta eller går ner i arbetstid för att hjälpa till att hämta på dagis och passa sjuka barnbarn. Priset för att inte arbeta fullt ut de sista åren kan bli dyrt. Särskilt för kvinnor med förmånsbestämda pensioner, vilket de flesta över 40 år har. *Läs mer om förmånsbestämda pensioner i kapitel 2.*

Som kvinna är det lätt att vi tänker för mycket på våra barn, även när de är vuxna och klarar sig själva ekonomiskt. Kvinnor kryssar oftare för efterlevandeskydd när de gör val för sin tjänstepension. Ett sådant skydd innebär att du får mindre i pension. *Läs mer om efterlevandeskydd i kapitel 3.*

Har du vårdat ditt handikappade eller sjuka barn under många år och inte kunnat jobba kan du ha rätt till ett särskilt pensionstillägg. Det gäller bara om du är född 1953 eller tidigare och bara för åren 1964 till och med januari 1999. Det motsvarar en årsinkomst på i dag 10 000-20 000 kronor, så det ger bara lite pension och du måste ha vårdat i minst 6 år. Blankett finns hos Pensionsmyndigheten.

CHECKLISTA

Familjens påverkan

Om vi är två så vet jag när vi räknar med att sluta jobba ☐ Ja ☐ Nej

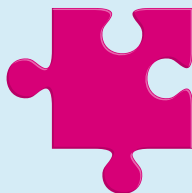
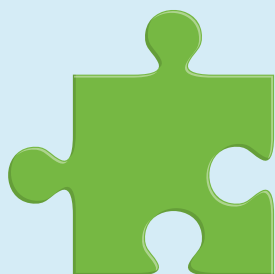
Jag vet vad jag har om vi separerar ☐ Ja ☐ Nej

Jag vet vad jag har om jag blir änka ☐ Ja ☐ Nej

Min familjesituation i dag:

Min troliga familjesituation om 25 år:

Detta är min plan:

Valet av land

Flytta från Sverige

Det är lockande att som pensionär flytta till ett varmare land eller till sitt forna hemland. Det är dock viktigt att ta reda på vad som gäller för pensionerna. Har du hel eller delvis garantipension bör du vara uppmärksam på att den bara betalas ut inom EU/EES (EES= Norge, Liechtenstein, Island). Drömmer du till exempel om att bli gammal i Thailand, och bara har garantipension och ingen eller liten annan pension, så bör du se upp. Där får du inte ut någon garantipension. Kommer du då att klara dig på det du har?

Inkomstpensionen, premiepensionen, tjänstepensionen och privata pensionsförsäkringar betalas ut var än du bor, men du bör noga kontrollera hur de beskattas. Det kan finnas mycket fördelaktiga beskattningsregler för tjänstepensioner i länder som vill locka till sig välbärgade pensionärer. Portugal är ett exempel.

Väljer du att flytta från Sverige och skatta i ett annat land måste du vara noga med att du verkligen flyttar enligt Skatteverkets regler. Om du inte betraktas som fullt utflyttad får du betala en särskild inkomstskatt för utomlands bosatta, SINK, på din pension. Skatten är 20 procent och den dras direkt före utbetalning. Du behöver alltså inte deklarerat i Sverige av denna anledning. Är du i Sverige mer än sex månader per

år kan du anses skattemässigt bosatt i Sverige och då gäller inte SINK utan du betalar vanlig inkomsskatt.

Betraktas du som fullt utflyttad har du inte längre det svenska sociala skyddet utan är hänvisad till respektive lands regler för sjukvård, tandvård, socialhjälp och liknande.

Du bör också ta reda på vad som gäller för arvs-, gåvo- och förmögenhetsskatt i det land du flyttar till. Vi har inte längre dessa skatter i Sverige men de finns i olika former i många andra länder.

Har du arbetat några få år i Sverige och sedan flyttar till hemlandet får du svensk pension. Pensionsmyndigheten i ditt hemland kan hjälpa dig. Glöm inte att du varje år måste lämna ett levnadsintyg till Pensionsmyndigheten. De andra svenska pensionsutbetalarna får information därifrån om att du fortfarande lever. Men har du bara pension från ett pensionsbolag och inte allmän pension måste du själv ta ansvar för eventuella krav på levnadsintyg.

Flytta till Sverige

Har du arbetat i andra länder inom EU/EES samordnas din svenska garantipension med dessa allmänna pensioner. Var ute i god tid för det kan ta många månader innan Pensionsmyndigheten fått alla uppgifter och kan räkna ut hur stor garantipension du har rätt till.

Har du däremot arbetat utanför EU/EES måste du själv ta reda på om du har några pensioner att få ut.

När det gäller tjänstepensionen måste du själv hålla reda på vad du har rätt att få ut från jobb du har haft i andra länder. Ofta är tjänstepensionen knuten till tidigare arbetsgivare och arbetsgivarens pensionsfond.

CHECKLISTA

Valet av land

Jag vet i vilket land jag kommer att bo

☐ Ja☐ Nej

Jag vet vilka pensioner jag kommer att få ut i det landet

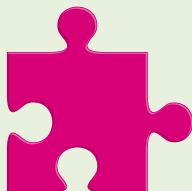
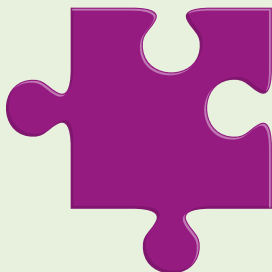
☐ Ja☐ Nej

Jag vet hur min ekonomi kommer att påverkas av var jag bor

☐ Ja☐ Nej

Detta är min plan:

[illegible]

Andra inkomsters betydelse

Pensionerna behöver inte vara de enda inkomsterna du har som pensionär. Arbetsinkomster, hyresinkomster och kapitalinkomster är exempel på andra inkomster som kan dryga ut pensionen. Det är värt att stanna upp och tänka efter hur du kan ge dig själv lite mer pengar. Kanske finns det någon självklar inkomst som du lätt kan skaffa dig. Det gäller att inte missa dessa möjligheter.

Arbetsinkomster och pension

Har du ett arbete får du både lön och samtidigt arbetar du ihop mer pengar till framtida pension. Arbetsgivaren fortsätter att betala in till den allmänna pensionen genom den pensionsavgift som finns i arbetsgivaravgiften. Det finns ingen åldersgräns uppåt för dessa inbetalningar.

Men det finns tillfällen då pensionen inte höjs. Det är om du har någon form av garanterad pension:

- **Garantipension.** Har du rätt till garantipension kan det innebära att du inte kan öka din pension genom mer lönearbete så länge du inte tjänar så mycket att du kommer över nivån för utfyllnad med garantipension.

- ATP-garanti. Är du född 1938-1953 eller tidigare och hade tjänat in ATP före 1994 kan du ha tjänat in full tilläggspension. Det innebär då att du inte kan höja denna maxnivå med ytterligare pensionsinbetalningar.

Det finns dock ett förslag i Pensionsåldersutredningen (SOU 2013:25) som innebär att om du höjer din inkomstpension med ett extra arbetsår efter 65 ska det inte innebära att din garantipension och ditt bostadstillägg påverkas utan är kvar på samma nivå som om du gick i pension vid 65 års ålder.

Arbetar du efter 65 fylls även den kollektivavtalade tjänstepensionen på för kommun- och landstingsanställda samt för statligt anställda.

Troligen kommer andra kollektivavtal med tiden att följa efter.

Arbetsinkomster och skatt

Skatten på lönerna är lägre från och med det år du fyller 66 år. Jobbskatteavdraget är ungefär det dubbla. Det gör att du får behålla mer pengar av den lön du får. Exempel: Om du har fyllt 66 år och bara har arbetsinkomst får du på en årsinkomst på 180 000 kronor en skatt på knappt 8 procent. Du behåller alltså själv cirka 165 600 kronor.

Vill du räkna själv vad du kommer att betala i skatt på arbete, även med hänsyn till pensionsinkomster, kan du använda dig av räknesnuran på Skatteverkets hemsida, skatteverket.se och vidare till Räkna ut din skatt.

Du är också billigare för arbetsgivaren från och med det år du fyller 66 år. Då behöver inte arbetsgivaren betala full arbetsgivaravgift utan bara pensionsavgiften och löneskatten på 15,81 procent, alltså ungefär hälften mot för yngre. Det är särskild löneskatt och pensionsavgift och pensionsavgiften går till dig och höjer din allmänna pension, med några undantag, *se tidigare i detta kapitel*.

Arbete och bostadstillägg

Är du rädd för att arbetsinkomster ska sänka ditt bostadstillägg? Från och med 2014 är reglerna ändrade så du nu kan tjäna upp till 24 000 kronor om året utan att det påverkar bostadstillägget. Du kan alltså ta ett extrajobb som ger dig 2 000 kronor i månaden och ändå ha kvar samma bostadstillägg. På en så låg inkomst blir det knappt någon skatt, så du får behålla det allra mesta.

Över 24 000 kronor behöver du bara räkna med hälften av din arbetsinkomst när bostadstillägget beräknas. *Läs mer om bostadstillägget i kapitel 6.*

Tips!

Dela på vinsten

Vill din arbetsgivare att du stannar kvar efter 65 år är det dags att löneförhandla. Du blir ju billigare för arbetsgivaren det år du fyller 66 år och den vinsten bör du försöka få en del av. Hälften brukar vara en vanlig uppgörelse. Har du en lön på 25 000 kronor i månaden bör du alltså kunna höja lönen före skatt med cirka 1 400 kronor.

Hitta jobb

Det enklaste är givetvis om du kan fortsätta att arbeta där du arbetar i dag. Kanske sänker du din arbetstid eller gör upp om att komma in som timvikarie. Tänk på att arbetsgivaren tjänar på att behålla någon som redan kan jobbet. Det ger dig ett bra förhandlingsläge.

Vill du hitta andra jobb finns det också många vägar. Ett sätt som blir allt vanligare är att ansluta sig till något av de bemanningsföretag som profilerar sig med att hyra ut pensionärer. Exempel på sådana är Veteranpolen (veteranpolen.se) Femtiofemplus (femtiofemplus.nu), Pensionärspolen (pensionarspolen.se) och Pensionär att hyra (pensionaratthyra.se).

En annan väg till jobb kan vara att satsa på någon hobby och göra den till ett jobb. Kanske kan du bli lärare i vävnad eller reseledare. Många äldre väljer också att starta ett eget företag. Den grupp nystartare som ökar mest är 65-plussare. Dock är det betydligt fler män än kvinnor som väljer att bli företagare. Vill du veta mer om hur du startar företag finns bra information på verksamst.se. Det är en sajt skapad av Bolagsverket, Skatteverket och Tillväxtverket. Du kan också vända dig till Nyföretagarcentrum, som finns på många orter i Sverige, och få kostnadsfri rådgivning.

Glöm inte heller bort att berätta för vänner, grannar, gamla kollegor och släktingar att du är intresserad av att jobba. Att nätverka brukar vara det bästa sättet att få tips, råd och kanske till och med ett jobb.

En del jobb, som att vara dagmatte till en hund eller hämta grannens barn på dagis, kanske ger dig pengar direkt i handen eller byts mot någon gentjänst som är värdefull för dig. Om du är osäker på om du ska betala skatt eller inte, kontakta Skatteverket.

Hyresinkomster

Det har blivit allt mer lönsamt att hyra ut hela eller delar av en bostad. Det kan vara ett sätt att ha råd att bo kvar men det kan också ge andra värden. Många kan berätta om hur givande det kan vara att ha en student som inneboende. Andra tycker det är skönt att fritidshuset används fler veckor om året.

På inkomst från uthyrning ska du betala kapitalskatt med 30 procent. Men först får du göra stora avdrag och därför blir det ofta liten eller ingen skatt.

Först får du dra av 40 000 kronor från dina uthyrningsinkomster. Därefter får du, om du hyr ut villan, fritidshuset eller annat hus dra av 20 procent av inkomsten. Hyr du ut hyreslägenheten eller bostadsrätten får du dra av för hyran eller avgiften till föreningen. Hyr du ut till exempel ett rum av tre så får du göra avdrag med en tredjedel av hyran. Du får inte dra av för slitage, möbler, el eller liknande.

Exempel:

Du hyr ut ett rum i villan och får 5 000 kronor i månaden. Det blir 60 000 kronor under ett år. Dra av 40 000 kronor och därefter 12 000 kronor (20 procent på 60 000 kronor). Kvar blir 8 000 kronor som du betalar 2 400 kronor i skatt på. Av 60 000 kronor får du alltså behålla 57 600 kronor.

Bisysslor

När vi blir äldre har vi ofta samlat på oss mycket saker. Att rensa och sälja på Blocket, Tradera och andra ställen har blivit allt vanligare. Du får sälja och göra en vinst på upp till 50 000 kronor per år utan att betala skatt. Om du köper och säljer i den omfattningen att det kan räknas som ett arbete kan du behöva skatta för det du tjänar. Vanligen är att du då tar upp det som inkomst av hobby i din deklaration. Detsamma gäller om du har några bikupor och säljer honung. Har du fler än 15 kupor räknas det som hobbyinkomst och du ska skatta för de vinster du gör. Vill du veta mer om skatt på hobbyinkomster och andra inkomster finns information hos Skatteverket (www.skatteverket.se).

Kapitalinkomster

I genomsnitt får människor över 65 år cirka en femtedel av den disponibla inkomsten från kapitalinkomster. Men skillnaderna i tillgångar är stora bland 65+. Här finns de största förmögenheterna men också många som inte har något eller bara har skulder.

Nettoförmögenheten för människor över 65 år är 1,2 miljoner kronor. Mäns nettoförmögenhet är 0,5 miljoner större än kvinnors. Män som är äldre än 65 äger också dubbelt så många småhus som kvinnor i samma ålder. Däremot är det ungefär lika när det gäller bostadsrätter (Rapport till Finanspolitiska Rådet 2012/5, Lindquist Wadensjö, Stocholms universitet).

Att ha pengar på banken eller i aktier och att äga en eller flera fastigheter ger förstås en större trygghet och möjlighet till extra inkomster utöver pensionen.

CHECKLISTA

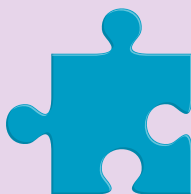
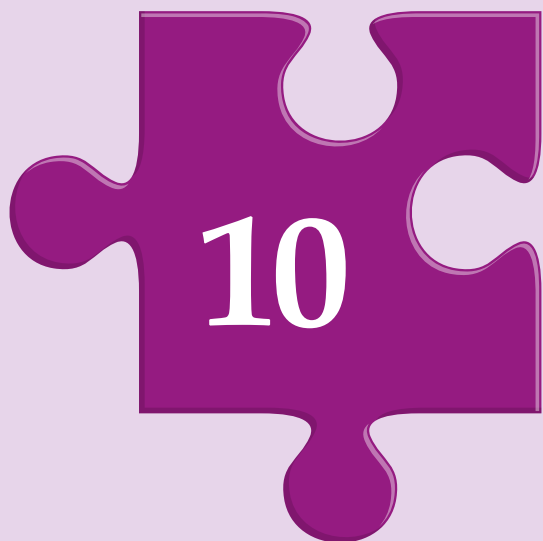
Andra inkomsters betydelse

Jag vet hur min ekonomi ser ut när jag är pensionär ☐ Ja ☐ Nej

Jag vet om jag behöver fler inkomster än pensionerna ☐ Ja ☐ Nej

Jag vet hur jag ska öka på mina inkomster om jag behöver ☐ Ja ☐ Nej

Detta är min plan:

Förvalta pensioner som betalas ut

Allt hänger inte på dig

Du kan inte själv påverka värdeutvecklingen på inkomstpensionen, tilläggspensionen och garantipensionen. Garantipensionen skrivs upp med hur priserna ökar. Någon gång har prisnivån (konsumentprisindex) sjunkit och då har garantipensionen blivit lägre följande år. Inkomstpensionen och tilläggspensionen styrs av hur lönerna i Sverige utvecklas.

Inkomstpensionen kan också påverkas om Bromsen slår till. Förenklat innebär det att det pengar kommer in och det betalas ut pensioner, plus och minus. Och när minus är större än plus slår Bromsen till och sänker pensionerna så att det går jämnt ut.

Det är dock lite mer komplicerat än så. I den stora beräkningen finns på plussidan både de pensionspengar som betalas in i dag och de pengar som förväntas betalas in framöver av alla som arbetar. Och på minussidan finns både pensioner under utbetalning och de pensioner som ska betalas ut. Dessutom finns en liten pott som kan visa både plus och minus, bufferten i AP-fonderna.

Det som har stor betydelse för om Bromsen slår till är främst arbetslösheten men det har även stor betydelse om vi börjar arbeta senare och om vi lever längre.

Se över dina val

Det du kan påverka är alla pensioner som du har att förvalta. Det är premiepensionen och tjänstepensioner där du fått välja placering men det är även dina privata pensionsförsäkringar. De kollektivavtalade tjänstepensionernas förvalda alternativ är alla bra och billiga lösningar. Har du inte gjort några val så kan du vara lugn. *Läs mer under Traditionell försäkring nedan.*

Men de andra placeringarna bör du se över då och då. Det är lätt att tänka på pensionssparande som något du ägnar dig åt fram till den dag du går i pension. Men pengarna ska sedan portioneras ut under kanske 20-30 år och under den tiden är det bra om pengarna, som ännu inte betalats ut, växer.

Fonder

Har du valt fonder i dina olika pensionsval är det viktigt att fundera över vilka fonder du vill ha framöver. Vilka risker du vill ta och vad du tror om framtiden.

Det finns olika skolor för hur pengar bör vara placerade efter att du börjar ta ut dem. Några tycker att det är viktigt att minska risken och ha så säkra placeringar som möjligt. Därför rekommenderas du att stegvis flytta över från aktiefonder till räntefonder i rask takt när du närmar dig pension eller precis börjat att ta ut pensionen. Andra ger rådet att du ska våga ha breda aktiefonder under lång tid som kan ge mer eftersom det fortfarande är en lång spartid på en stor del av pengarna. Då tar du en högre risk men du har också större möjligheter till att höja pensionen.

Båda kan ha rätt – för det handlar om vilken risk du vill ta med dina pensionspengar, hur god ekonomi du har och hur beroende du är av dina olika pensioner.

Har du valt fonder och vill veta mer om placeringar och risk kan du gå in på fondkollen.se. Du kan både byta fonder inom ditt fondförsäkringsbolag och i många fall (bland annat i de flesta kollektivavtal) byta mellan olika bolag.

Det kan också finnas möjlighet att flytta från en fondförsäkring till en traditionell försäkring om du vill slippa tänka på fonder framöver och samtidigt få en garanti att du har kvar dina pensionskronor. Det kan också gå att flytta i omvänd riktning om du kanske känner att du har intresse, tid och möjlighet att börja ägna dig åt fonder.

Traditionell försäkring

Har du låtit bli att välja när det har funnits möjligheter är troligen det mesta av dina pensionspengar placerade i traditionella försäkringar. Du kan också aktivt ha valt en traditionell försäkring för en tjänstepension eller en privat pensionsförsäkring. Traditionell försäkring innebär att pengarna förvaltas av ett livbolag som placerar dem i aktier, obligationer och fastigheter. I en traditionell försäkring finns en garanti som gör att du får tillbaka de kronor du satt in, ofta med en liten ränta. Har du till exempel arbetat inom kommuner och landsting och inte gjort några aktiva val är dina pengar placerade hos KPA Pension. Har du varit statligt anställd finns de hos Kåpan och har du arbetat privat med LO-avtal gäller AMF medan Alecta förvaltar åt privatanställda tjänstemän. Det är samtliga stora, stabila bolag så det finns ingen större anledning att flytta pengarna varken inför pensioneringen eller efter.

Premiepensionen

Du har möjlighet att flytta pengarna från de fonder du har valt för premiepensionen till Pensionsmyndighetens traditionella försäkring samtidigt som du börjar ta ut pensionen. Du kan också flytta senare om du vill. Men när du har flyttat kan du inte återvända till fonderna.

I Pensionsmyndighetens traditionella försäkring har du en garanti att få ett lägsta belopp i pension livet ut men du får också ett tilläggsbelopp som beror på hur väl pengarna förvaltas. För närvarande är återbäringsräntan 7 procent (december 2016). Det kan vara skönt att flytta till den traditionella försäkringen om du inte vill bry dig om fonder och ta risken att de faller i värde. Men har du kvar fonderna har du möjlighet att genom aktiva placeringar få en högre avkastning än du vanligen får i en traditionell försäkring.

Anita, 63 år

Administrativ assistent

” Jag trivs bra på min arbetsplats och har därför inga tankar på att gå i pension. Men om det skulle bli förändringar så känns det bra att ha den möjligheten att kunna gå tidigare. Då skulle jag försöka att få ett extrajobb, för att dryga ut min pension.”

Jag vet hur mina pensioner är placerade

☐ Ja ☐ Nej

Jag vet om jag måste ha koll eller inte

☐ Ja ☐ Nej

Jag måste flytta om någon pension efter pensionering

☐ Ja ☐ Nej

Detta är min plan:

[illegible]

Omslagsfoto Kate Gabor

Typsnitt Palatino, Gill Sans, Minion

Papper Artic volume ivory

Foto inlaga Susanne Wahlström

Design Eva Bergfeldt

Original Nina Bergman

Produktionsledning Johanna Lindgren

Projektleddning Emma Bernquist

KPA Pension är det ledande pensionsbolaget i kommunsektorn. Vi förvaltar tjänstepensionen åt drygt en miljon kunder. Vi placerar alla pensionspengar etiskt. Dessutom har vi en av branschens lägsta avgifter.

Viktiga adresser

Min Pension:

www.minpension.se

Konsumenternas Försäkringsbyrå och Konsumenternas Bank- och Finansbyrå:

www.konsumenternas.se

Pensionsmyndigheten:

www.pensionsmyndigheten.se

Skatteverket:

www.skatteverket.se

Valcentraler, med avtal inom parentes

Pensionsvalet (KAP-KL, AKAP-KL, Gamla PA-KFS, PA-KFS 09):

www.pv.se

Valcentralen (KAP-KL m.fl.):

www.valcentralen.se

Collectum (ITP):

www.collectum.se

Fora (SAF-LO):

www.fora.se

Statens tjänstepensionsverk:

www.spv.se

Ta ut din pension på bästa sätt!

Vill du ta ut din pension på bästa sätt gäller det att börja planera i tid, kanske redan vid 50. Där hittar du din första pusselbit. Det är många bitar som ska falla på plats, i den här boken får du tips om hur du kan lägga pensionspusslet och steg för steg planera på bästa sätt. Då kan du få ett rikare liv på äldre dar – inte bara ekonomiskt.

Annika Creutzer, välkänd privatekonomisk expert, ger i boken tips och råd samt en del varningar inför den framtida pensionen. Gå igenom hennes tio pusselbitar och hitta din egen väg!

Cirka pris 49:- inkl moms